
El sistema de justícia gratuïta i torn d'ofici

PID_00275892

Montserrat Pardiña Martínez
María Ángeles Montoya Benzal

Temps mínim de dedicació recomanat: 6 hores

Montserrat Pardiña Martínez**María Ángeles Montoya
Benzal**

L'encàrrec i la creació d'aquest recurs d'aprenentatge UOC han estat coordinats pel professor: David Martínez Zorrilla

Primera edició: setembre 2020

© d'aquesta edició, Fundació Universitat Oberta de Catalunya (FUOC)

Av. Tibidabo, 39-43, 08035 Barcelona

Autoria: Montserrat Pardiña Martínez i María Ángeles Montoya Benzal

Producció: FUOC

Els textos i imatges publicats en aquesta obra estan subjectes –llevat que s'indiqui el contrari– a una llicència Creative Commons de tipus Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada (BY-NC-ND) v.3.0. Podeu copiar-los, distribuir-los i transmetre'ls públicament sempre que en citeu l'autor i la font (Fundació per a la Universitat Oberta de Catalunya), no en feu un ús comercial i no en feu obra derivada. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/legalcode.ca>

Índex

Introducció	5
1. El sistema de justícia gratuïta	7
1.1. Antecedents històrics	7
1.2. Sistema de justícia gratuïta després de la CE 1978	8
1.3. La Llei de justícia gratuïta	10
1.3.1. Principis	10
1.3.2. Àmbit personal d'aplicació	13
1.3.3. Requisits econòmics i reconeixement excepcional del dret	15
1.3.4. Contingut material del dret	19
1.3.5. Extensió temporal del dret	24
1.3.6. Tramitació de l'expedient per al reconeixement del dret	25
1.3.7. Moment per formular la sol·licitud de reconeixement del dret a justícia gratuïta. Insuficiència econòmica sobrevinguda	31
1.3.8. Impugnació, revocació de la resolució	32
1.3.9. Efectes en el procediment de la formulació de sol·licitud de reconeixement del dret	34
1.3.10. Litigis transfronterers i aplicació de tractats i convenis internacionals sobre assistència jurídica gratuïta	36
1.3.11. Torn d'ofici i justícia gratuïta	37
1.4. Particularitats procedimentals	38
1.4.1. Recurs d'empara constitucional	38
1.4.2. Recursos davant Tribunal Europeu de Drets Humans	41
1.4.3. Recursos davant el Tribunal de Justícia de la Unió Europea	41
1.4.4. Procés civil	42
1.4.5. Procés penal	43
1.4.6. Mesures de protecció integral contra la violència de gènere	45
1.4.7. Jurisdicció social	45
1.4.8. Jurisdicció militar	46
1.4.9. Jurisdicció voluntària	46
1.4.10. Assistència jurídica gratuïta en assumptes no judicials	47
1.4.11. Assistència jurídica gratuïta en l'àmbit penitenciari	48
2. Funcionament del torn d'ofici	50

2.1. Paper dels col·legis d'advocats i consells generals	50
2.2. Accés al torn d'ofici	51
2.3. Obligacions de l'advocat: autonomia professional i deontologia	55
2.4. Subjecció de l'advocat a la normativa de justícia gratuïta	55
2.5. Finançament del sistema i retribució del professional	59
2.6. Torn d'ofici i Llei de defensa de la competència	60
3. Esquema de la llei 1/1996, de 10 de gener, d'assistència jurídica gratuïta.....	62
4. Punts importants a recordar.....	63
Exercicis d'autoavaluació.....	65
Solucionari.....	68

Introducció

Ha de ser objectiu inherent de qualsevol estat social i democràtic de dret procurar el respecte a la dignitat humana, que solament es pot aconseguir allí on es remouen els obstacles a la plena igualtat de tots els ciutadans. Garantir l'accés a la justícia en condicions d'igualtat i evitar qualsevol discriminació per falta de recursos econòmics aferma, al seu torn, el dret fonamental a la tutela judicial efectiva.

El sistema d'assistència jurídica gratuïta és el mecanisme per assegurar un accés a la justícia efectiu, en igualtat de condicions i amb igualtat d'armes, de les persones que no tenen recursos suficients per litigar.

La Llei 1/1996, de 10 de gener, d'assistència jurídica gratuïta assenyala, en la seva exposició de motius:

«Amb tot això, la nostra norma fonamental dissenya un marc constitucional regulador del dret a la tutela judicial que inclou, per part de l'Estat, una activitat prestacional encaminada a la provisió dels mitjans necessaris per fer que aquest dret sigui real i efectiu fins i tot quan qui vol exercir-lo no tingui recursos econòmics».

Aquest mòdul pretén donar a conèixer els preceptes que regulen aquest sistema. L'advocacia té l'obligació inexcusable de conèixer aquest conjunt normatiu per les raons següents:

- 1) Per la seva relació íntima amb el sistema constitucional i el dret d'accedir a la justícia.
- 2) Pel gran nombre de procediments judicials en els quals a una o a totes les parts els ha estat reconegut el dret a la justícia gratuïta.
- 3) **Perquè, mitjançant el sistema d'assistència jurídica gratuïta, l'advocacia i els col·legis d'advocats presten el servei a un gran nombre de ciutadans, els més vulnerables, i han convertit l'advocacia en una peça essencial i imprescindible per satisfer el dret fonamental a obtenir la tutela judicial efectiva.**

1. El sistema de justícia gratuïta

1.1. Antecedents històrics

Històricament, l'advocacia ha assumit el compromís social de la defensa dels més necessitats davant els tribunals de justícia. El fet que el procediment judicial necessiti la intervenció de l'expert en dret ha estat determinant perquè les diferents societats històriques hagin previst sistemes pels quals aquells col·lectius que no poden fer front als costos del procediment judicial puguin tenir garantit l'accés a la justícia, de manera que el paper exercit per l'advocacia és fonamental en la història del nostre dret.

Són moltes les referències històriques a aquest compromís, que van des de l'edat mitjana fins a èpoques més recents. La majoria de textos jurídics històrics emblemàtics es preocupen per la protecció del litigant pobre, com per exemple el *Liber Iudiciorum* visigot, el *Fuero juzgo* o les *Partidas* del rei Alfons X el Savi. La Llei d'enjudiciament civil de 1855 hi va dedicar vint-i-dos articles dins del títol V de la part primera, sota la rúbrica «De la defensa per pobre».

En aquest sentit, la LOPJ de 1870 imposava, en l'article 866, l'obligació als advocats de defensar els pobres, establint normes per al repartiment igualitari amb la finalitat que l'obligació no fos excessivament onerosa, indicant en l'article 877 la impossibilitat de renunciar a aquestes defenses excepte en les causes penals per motiu personal i just a valorar pels degans dels col·legis d'advocats i, en defecte d'això, pel tribunal que ha de conèixer del procediment. Es posa així de manifest que en el nostre ordenament jurídic l'advocacia ha assumit històricament aquesta funció de defensa de les persones sense recursos econòmics per cercar advocat de la seva lliure elecció.

La LOPJ de 1870

L'article 866 de la LOPJ de 1870, publicada el 20 de setembre de 1870 en la *Gaceta de Madrid*, establia: «Els advocats i procuradors estan obligats a defensar gratuïtament els pobres, i observar, perquè aquest gravamen no sigui desigual, les condicions que s'expressen en aquesta llei». I a continuació establia normes sobre com fer els nomenaments; destacava l'article 877 d'aquesta norma, que establia l'obligatorietat de la designació per a l'advocat excepte en causa penal, en què es permetia l'excusa per motiu personal i just, valorat pel degà del Col·legi d'Advocats o, si no n'hi havia, pel jutge o tribunal on s'haguessin de fer les defenses.

Arribem així al sistema preconstitucional, en el qual l'advocacia assumeix, de manera col·lectiva, aquestes defenses per torn d'ofici, mitjançant llistats d'advocats voluntaris que són remesos a les audiències, a designació dels tribunals, deixant reflex en les diferents normes processals que recullen, de manera dispersa per cada ordre jurisdiccional, la forma de provisió d'advocat d'ofici en determinades situacions.

Cal destacar que la Constitució de 1931, en el paràgraf segon de l'article 94, establia que «la República ha d'assegurar la gratuïtat de la justícia als litigants necessitats econòmicament», i elevava el dret a rang constitucional.

L'estat social de dret proclamat en la Constitució de 1978 donarà un canvi important al sistema de justícia gratuïta.

1.2. Sistema de justícia gratuïta després de la CE 1978

El sistema constitucional de justícia gratuïta té la referència en l'article 6.3 del Conveni europeu de drets humans, interpretat en el sentit de deure de l'Estat d'assegurar el dret dels ciutadans d'accedir als tribunals.

Article 6.3

Article 6.3 del Conveni europeu de drets humans. Tot acusat té els drets següents com a mínim:

- ser informat de la naturalesa i de la causa de l'acusació formulada contra ell, en el termini més breu, en una llengua que compregui i detalladament;
- disposar del temps i de les facilitats necessàries per preparar la seva defensa;
- defensar-se per si mateix o ser assistit per un defensor de la seva elecció, i, si no té mitjans per remunerar-lo, poder ser assistit gratuïtament per un advocat d'ofici quan els interessos de la justícia ho exigeixin;
- interrogar o fer interrogar els testimonis de càrrec i obtenir la compareixença en l'interrogatori dels testimonis que declarin a favor seu en les mateixes condicions que els testimonis de càrrec;
- ser assistit gratuïtament per un intèrpret si no comprèn o no parla la llengua emprada en l'audiència.

En conseqüència, la Constitució espanyola recull, en l'article 24, el dret fonamental d'obtenir la tutela judicial efectiva i l'accés a la defensa i l'assistència lletrada, precepte que s'ha d'interpretar conjuntament amb l'article 14, d'igualtat davant la llei, i els articles 1 i 9 de la mateixa norma legal, que estableixen que els valors superiors de l'ordenament jurídic espanyol són la llibertat, la justícia i la igualtat, i que els poders públics han de promoure les condicions perquè la llibertat i la igualtat dels individus siguin reals i efectives.

Article 119 de la CE

La justícia serà gratuïta quan la llei ho disposi així i, en tot cas, respecte dels qui acreditin insuficiència de recursos per litigar.

Constitució espanyola

Article 1.1 CE. Espanya es constitueix en un estat social i democràtic de dret, que propugna com a valors superiors del seu ordenament jurídic la llibertat, la justícia, la igualtat i el pluralisme polític.

Article 9.2 CE. Correspon als poders públics promoure les condicions perquè la llibertat i la igualtat de l'individu i dels grups en què s'integra siguin reals i efectives; remoure els obstacles que impedeixin o dificultin la seva plenitud i facilitar la participació de tots els ciutadans en la vida política, econòmica, cultural i social.

Article 24 CE:

1. Totes les persones tenen dret a obtenir la tutela efectiva dels jutges i tribunals en l'exercici dels seus drets i interessos legítims sense que, en cap cas, pugui produir-se indefensió.

2. Així mateix, totes tenen dret al jutge ordinari predeterminat per la llei, a la defensa i l'assistència de lletrat, a ser informades de l'acusació formulada contra elles, a un procés públic sense dilacions indegudes i amb totes les garanties, a utilitzar els mitjans de prova pertinents per a la seva defensa, a no declarar contra si mateixes, a no confessar-se culpables i a la presumpció d'innocència.

En consonància directa amb aquests preceptes de primer ordre en el sistema constitucional, l'article 119 de la CE estableix que la llei ha de regular quan la justícia serà gratuïta i, en tot cas, respecte dels qui acreditin insuficiència de recursos per litigar.

Per tant, es configura el dret a la justícia gratuïta modern i actual, concebut com un autèntic dret exigible pel ciutadà davant els poders públics i no com una concessió graciosa de l'Estat propera al concepte de beneficència.

L'assistència jurídica gratuïta no apareix expressament en la nostra Constitució com un dret fonamental reconegut als ciutadans.

El dret a l'assistència jurídica gratuïta, que inicialment no té l'estatut propi dels drets fonamentals, l'aconsegueix en la jurisprudència del Tribunal Constitucional mitjançant la seva connexió amb l'article 24 de la Constitució.

(Sentència 16/1994, de 17 de febrer de 1994; Sentència 95/2003, de 10 de juny de 2003; Sentència 12/1998, de 15 de gener de 1998; Sentència 20/2012, de 16 de febrer de 2012)

La previsió constitucional de l'article 119 es va desenvolupar mitjançant la LO 6/1985 del poder judicial, en els articles 20.2 i 440.2 (actual 545.3), que recullen el mandat constitucional que remet a la llei ordinària per a la regulació del sistema de justícia gratuïta.

LOPJ

Article 20.2 LOPJ 6/1985.

S'ha de regular per llei un sistema de justícia gratuïta que doni efectivitat al dret declarat en els articles 24 i 119 de la Constitució en els casos d'insuficiència de recursos per litigar.

Article 545.3 LOPJ 6/1985

S'han de designar d'ofici, conformement al que s'hi estableixi, per a qui ho sol·liciti o es negui a nomenar-los, i la seva intervenció és preceptiva. La defensa d'ofici té caràcter gratuït per a qui acrediti insuficiència de recursos per litigar en els termes en què la llei ho estableixi.

Malgrat que aquesta regulació queda establerta de manera clara el 1978 i en el desenvolupament posterior de la LOPJ indicada abans, no és fins a l'any 1996 que es dicta la llei que desplega l'article 119 de la CE: la Llei 1/96, de 10 de gener, d'assistència jurídica gratuïta, que ha sofert diverses i importants modificacions fins a l'actualitat. **La Llei 42/2015, de 5 d'octubre, de reforma de la Llei d'enjudiciament civil** va modificar profundament la Llei 1/96, de 10 de gener, d'assistència jurídica gratuïta.

En la X legislatura (2011-2015), es va presentar un Projecte de llei d'assistència jurídica gratuïta per substituir la vigent Llei 1/1996, però la dissolució de les Corts el 26 d'octubre de 2015 va determinar-ne la caducitat.

El Consell General de l'Advocacia Espanyola va mostrar la seva desaprovació al Projecte de llei d'assistència jurídica gratuïta, i els vuitanta-tres col·legis d'advocats van mostrar de manera unànime el seu rebuig al projecte del ministre Alberto Ruiz-Gallardón.

Articles 24 i 25 CE

Respecte de la finalitat de la llei, la indicada exposició de motius estableix que els drets que els articles 24 i 25 de la CE atorguen als ciutadans són un corol·lari de la concepció social o assistencial de l'estat democràtic de dret que configura el sistema constitucional. I, amb la finalitat d'assegurar a totes les persones l'accés a la tutela judicial efectiva, l'article 119 del text constitucional estableix que la justícia ha de ser gratuïta quan així ho disposi la llei i, en tot cas, per als qui acreditin insuficiència de recursos per litigar.

1.3. La Llei de justícia gratuïta

Publicada en el BOE de 12 de gener de 1996, i en vigor al cap de sis mesos de la seva publicació, el 12 de juliol de 1996, la Llei d'assistència jurídica gratuïta recull la reserva de llei per al compliment de l'encàrrec constitucional d'articular un sistema de justícia gratuïta per als qui no tinguin recursos econòmics.

D'aquesta manera, el seu article 1 estableix que la mateixa llei determina el contingut del dret a l'assistència jurídica gratuïta i regula el procediment per al seu reconeixement i efectivitat.

1.3.1. Principis

L'exposició de motius d'aquesta llei recull la finalitat i modificacions principals que introdueix en el sistema de justícia gratuïta.

La mateixa exposició de motius indica que la CE dissenya un marc constitucional regulador del dret a la tutela judicial que inclou, per part de l'Estat, una activitat prestacional encaminada a proveir els mitjans necessaris per fer que aquest dret sigui real i efectiu, fins i tot quan el qui vol exercir-lo no té recursos econòmics, garantint un sistema de justícia gratuïta que permeti als ciutadans que acreditin insuficiència de recursos per litigar proveir-se dels professionals necessaris per accedir a la tutela judicial efectiva i veure defensats adequadament els seus drets i interessos legítims.

La mateixa exposició de motius resumeix la finalitat última de la llei en la de garantir l'accés a la justícia en condicions d'igualtat a tots els ciutadans.

Vocació unificadora

La llei regula un sistema únic de justícia gratuïta, concentrat en una sola norma, aplicable a tots els ordres jurisdiccionals, amb la conseqüència lògica de claredat i increment de la seguretat jurídica.

Per això, el seu article 1 estableix:

«Les disposicions d'aquesta llei seran d'aplicació general en tot tipus de processos judicials.»

D'aquesta manera, finalitza l'anterior dispersió normativa, motiu pel qual la indicada Llei d'assistència jurídica gratuïta procedeix a derogar disposicions de la LEC, LECrim i altres normes processals.

Posteriorment la Llei d'assistència jurídica gratuïta de 1996 va ser desenvolupada reglamentàriament mitjançant el Reial decret 2103/1996, de 20 de setembre, pel qual es va aprovar el Reglament d'assistència jurídica gratuïta (vigent fins al 8 d'agost de 2003), i actualment substituït pel **vigent Reial decret 996/2003, de 25 de juliol, pel qual s'aprova el Reglament d'assistència jurídica gratuïta.**

Ampliació del contingut del dret

Enfront de la situació anterior, en la qual solament s'establia la possibilitat que el ciutadà fos assistit per lletrat i representat per procurador, deixant al marge altres prestacions, la Llei d'assistència jurídica gratuïta preveu, en l'article 6, tot un seguit de noves prestacions com l'assessorament i orientació prèvies al procés, l'assistència pericial i la reducció i fins i tot gratuïtat en l'obtenció de determinats documents notariais i de registres públics que puguin ser necessaris en el procediment.

Objectivització del reconeixement del dret

Així mateix, enfront del sistema anterior, en què es deixava la valoració de la necessitat d'intervenció amb justícia gratuïta al criteri subjectiu de cada jutjat, l'actual sistema inaugurat amb la Llei de 1996 estableix un criteri doble: **objectiu**, basat en la situació econòmica del sol·licitant, i complementat per un mecanisme flexible d'**apreciació subjectiva**, que possibilita el reconeixement excepcional a persones la situació econòmica de les quals excedeix del mòdul legal però que per les seves circumstàncies concretes poden veure reconegut el dret.

Desjudicialització del sistema de reconeixement

Amb la Llei d'assistència jurídica gratuïta de 1996 finalitza també una situació tradicional en el nostre dret: la de considerar que la possibilitat d'acudir als tribunals amb defensa gratuïta era una funció jurisdiccional encomanada, per tant, als òrgans judicials.

La Llei procedeix a desjudicialitzar el procediment per reconèixer el dret a l'assistència jurídica gratuïta, configurant aquesta funció com a administrativa, si bé en última instància subjecta a la revisió judicial, i buscant:

- descarregar els jutjats i tribunals d'una funció que queda fora de la potestat jurisdiccional;
- dotar d'agilitat el procés de reconeixement del dret.

S'encarrega legalment als col·legis professionals la funció de tramitar les sol·licituds, analitzar les pretensions i acordar la designació de professional, i es creen uns òrgans administratius, comissions d'assistència jurídica gratuïta, que són els òrgans a qui correspon formalment el reconeixement del dret i en la composició dels quals intervenen totes les instàncies que intervenen en el procés.

El control judicial s'exerceix en via de recurs sobre les resolucions de les comissions d'assistència jurídica gratuïta.

Establiment de l'obligació de finançament públic

En clara sintonia amb el disseny constitucional del dret a l'accés a la justícia en condicions d'igualtat, i seguint la jurisprudència del Tribunal Europeu de Drets Humans i del Tribunal Constitucional, l'Estat es configura com el responsable del funcionament del servei i per, tant, de proveir els mitjans necessaris per a aquest funcionament, i de l'establiment dels mecanismes de control per assegurar la destinació adequada dels fons públics assignats per aquesta finalitat.

Respecte a les competències autonòmiques

Finalment, l'exposició de motius de la Llei fa una referència a l'**ordenació competencial** indicant que és respectuosa amb l'ordenació competencial que deriva de la Constitució i dels estatuts d'autonomia, que habilita a l'Estat per establir la nova regulació i permet que aquesta es pugui complementar amb naturalitat amb les normes que dictin les comunitats autònomes en exercici de les seves competències estatutàries.

En aquest sentit, són diverses les comunitats autònomes que han dictat reglamentació sobre aquest tema (Andalusia, Aragó, Astúries, Canàries, Cantàbria, Catalunya, Comunitat Valenciana, Galícia, La Rioja, Madrid, Navarra i el País Basc) i la regulació catalana de desenvolupament és la continguda en el Decret de la Generalitat de Catalunya 252/1996, de 5 de juliol.

1.3.2. Àmbit personal d'aplicació

L'àmbit personal d'aplicació del dret és un dels preceptes que s'ha modificat amb posterioritat a l'any 1996, a conseqüència de les diverses modificacions sofertes i especialment per la Llei 42/2015, de 5 d'octubre (BOE núm. 239 de 6 d'octubre de 2015). Amb caràcter general s'amplien els supòsits que permeten reconèixer el dret a l'assistència jurídica gratuïta.

L'actual redactat de la Llei (art. 2) estableix que tenen dret a l'assistència jurídica gratuïta:

1) Respecte de les **persones físiques** quan acreditin insuficiència de recursos per litigar:

- Els ciutadans espanyols.
- Els nacionals d'altres estats membres de la Unió Europea.
- Els estrangers que estiguin a Espanya¹.

2) Les entitats gestores i serveis comuns de la Seguretat Social en tot cas.

3) Les **persones jurídiques** següents quan acreditin insuficiència de recursos per litigar:

- Associacions d'utilitat pública, previstes en l'article 32 de la Llei orgànica 1/2002, de 22 de març, reguladora del dret d'associació.
- Fundacions inscrites en el Registre Públic corresponent².

4) A més, en l'ordre jurisdiccional social els treballadors i beneficiaris del sistema de Seguretat Social, tant per a la defensa en judici com per a l'exercici d'accions per a l'efectivitat dels drets laborals en els procediments concursals.

Així mateix, el dret a l'assistència jurídica gratuïta es reconeix als treballadors i beneficiaris de la Seguretat Social per als litigis que se substanciïn sobre aquesta matèria davant l'ordre contenciós administratiu.

⁽¹⁾L'article 2 inicial de la Llei 1/96, de 10 gener, exigia el requisit de residència legal respecte dels estrangers.

⁽²⁾Art. 32 de la Llei orgànica 1/2002. Associacions d'utilitat pública.

5) **En l'ordre contenciós administratiu**, i en la via administrativa prèvia, **els ciutadans estrangers** que acreditin insuficiència de recursos per litigar tindran dret a l'assistència lletrada i a la defensa i representació gratuïta **en els procediments que puguin portar a la denegació de la seva entrada a Espanya, a la seva devolució o expulsió del territori espanyol, i en tots els procediments en matèria d'asil**³.

³El redactat inicial de la Llei preveia únicament el reconeixement del dret als estrangers no residents legalment en els processos relacionats amb la sol·licitud d'asil i en l'ordre penal, sempre que acreditessin insuficiència de recursos.

6) **En els litigis transfronterers en matèria civil i mercantil, les persones físiques** que preveu el capítol VIII d'aquesta llei, en els termes que en ell s'estableixen.

7) **Amb independència de l'existència de recursos per litigar**, es reconeix el dret d'assistència jurídica gratuïta, que se'ls prestarà immediatament, a **les víctimes de violència de gènere, de terrorisme i de tràfic d'éssers humans**, en aquells processos que tinguin vinculació, es derivin de o siguin conseqüència de la seva condició de víctimes, i als menors d'edat i les persones amb discapacitat intel·lectual o malaltia mental quan siguin víctimes de situacions d'abús o maltractament.

Aquest dret assistirà també els causahavents en cas de defunció de la víctima, sempre que no siguin partícips en els fets.

A l'efecte de la concessió del benefici de justícia gratuïta, la condició de víctima s'adquirirà quan es formulï denúncia o querella, o s'iniciï un procediment penal, per algun dels delictes a què es refereix aquesta lletra, i es mantindrà mentre estigui en vigor el procediment penal o quan, després de la seva finalització, s'hagi dictat sentència condemnatòria. El benefici de justícia gratuïta es perdrà després de la fermesa de la sentència absolutòria, o del sobreseïment definitiu o provisional per no resultar acreditats els fets delictius, sense l'obligació d'abonar el cost de les prestacions gaudides gratuïtament fins en aquell moment.

En els diferents processos que es puguin iniciar com a conseqüència de la condició de víctima dels delictes al què es refereix aquesta lletra, i especialment en els de violència de gènere, haurà de ser el mateix advocat el que hi assisteixi, sempre que amb això es garanteixi degudament el seu dret de defensa.

8) **Amb independència de l'existència de recursos per litigar**, es reconeix el dret d'assistència jurídica gratuïta **als qui, a causa d'un accident, acreditin seqüeles permanents que els impedeixin totalment fer les tasques de la seva ocupació laboral o professional habitual i requereixin l'ajuda d'altres persones** per fer les activitats més essencials de la vida diària, quan l'objecte del litigi sigui reclamar indemnització pels danys personals i morals soferts.

9) **Amb independència de l'existència de recursos per litigar**, es reconeix el dret d'assistència jurídica gratuïta a les **associacions que tinguin com a finalitat promoure i defensar els drets de les víctimes de terrorisme**, assenyalades en la Llei 29/2011, de 22 de setembre, de reconeixement i protecció integral a les víctimes de terrorisme.

En la **disposició addicional segona** de la Llei s'establia, i es conserva des del redactat inicial, una referència especial a les entitats següents, que no necessiten l'acreditació d'insuficiència de recursos per litigar:

- Creu Roja Espanyola.
- Associacions de consumidors i usuaris per a les accions en defensa dels consumidors i usuaris segons la normativa de la llei per a la defensa de consumidors i usuaris.

La modificació operada per regular les especialitats dels litigis transfronterers civils i mercantils a la Unió Europea va modificar la disposició addicional segona de la Llei per incloure, juntament amb les esmentades anteriors, les associacions d'utilitat pública que tinguin com a finalitat promoure i defensar els drets de persones amb discapacitat de conformitat amb el que disposa la Llei 51/2003, de 2 de desembre, d'igualtat d'oportunitats, no discriminació i accessibilitat universal de les persones amb discapacitat.

En conseqüència, **les persones jurídiques que no preveu expressament l'article 2 o la disposició addicional segona de la Llei 1/1996, de 10 de gener, no poden veure reconegut el dret a justícia gratuïta, i estan excloses del sistema.**

1.3.3. Requisits econòmics i reconeixement excepcional del dret

L'article 3 de la Llei estableix els requisits perquè sigui reconegut el dret a la justícia gratuïta.

Article 3. Requisits bàsics.

1. Es reconeix el dret d'assistència jurídica gratuïta a aquelles persones físiques que, sense patrimoni suficient, disposin d'uns recursos i ingressos econòmics bruts, computats anualment per tots els conceptes i per unitat familiar, que no superin els llindars següents:

- a) **Dues vegades** l'indicador públic de renda d'efectes múltiples vigent al moment d'efectuar la sol·licitud quan es tracti de persones no integrades en cap unitat familiar.
- b) **Dues vegades i mitja** l'indicador públic de renda d'efectes múltiples vigent al moment d'efectuar la sol·licitud quan es tracti de persones integrades en alguna de les modalitats d'unitat familiar amb menys de quatre membres.
- c) **El triple** d'aquest indicador quan es tracti d'unitats familiars integrades per quatre o més membres, o que tinguin reconeguda la seva condició de família nombrosa d'acord amb la normativa vigent.

2. Per determinar el concepte d'unitat familiar en les diverses modalitats, s'ha d'estar al que estableix la Llei de l'impost sobre la renda de les persones físiques, equiparant-se als

cònjuges no separats legalment les parelles de fet constituïdes de conformitat amb els requisits que els fossin exigibles.

3. Els mitjans econòmics han de ser valorats individualment quan el sol·licitant acrediti l'existència d'interessos familiars contraposats en el litigi pel qual se sol·licita l'assistència.

4. El dret a l'assistència jurídica gratuïta solament es pot reconèixer als qui litiguen en defensa de drets o interessos propis, o aliens quan tinguin fonament en una representació legal. En aquest últim cas, els requisits per obtenir el benefici estan referits al representat.

5. Es reconeix el dret d'assistència jurídica gratuïta a les persones jurídiques esmentades en l'apartat c) de l'article anterior quan no tinguin patrimoni suficient i el resultat comptable de l'entitat en còmput anual sigui inferior a la quantitat equivalent al triple de l'indicador públic de renda d'efectes múltiples.

Del precepte es dedueix:

1) El còmput dels ingressos per a les persones físiques ho és en forma conjunta respecte de tots els membres que constitueixen la unitat familiar.

2) S'imputen tots els ingressos i recursos econòmics computats anualment. Això significa que el còmput és sobre les quantitats brutes percebudes sense procedir-se a llevar cap quantitat per càrregues familiars ni altres conceptes.

3) Els límits econòmics per a les persones físiques atenen a un indicador denominat **IPREM** (indicador públic de renda d'efectes múltiples), que serà l'índex de referència en una quantia diferent depenent de l'existència o no d'unitat familiar i del nombre de persones integrades en la unitat familiar si n'hi ha.

Dues vegades l'indicador públic de renda d'efectes múltiples (IPREM) al moment d'efectuar la sol·licitud quan es tracti de persones no integrades en cap unitat familiar.

Dues vegades i mitja l'indicador públic de renda d'efectes múltiples (IPREM) al moment d'efectuar la sol·licitud quan es tracti de persones integrades en alguna de les modalitats d'unitat familiar amb menys de quatre membres.

El **triple** de l'IPREM al moment d'efectuar la sol·licitud quan es tracti d'unitats familiars integrades per quatre o més membres o que tinguin reconeguda la seva condició de família nombrosa d'acord amb la normativa vigent.

Taua 1

Any	IPREM anual (12 pagues)	IPREM anual (14 pagues)
2020*	6.454,03 €	7.519,59 €
2019	6.454,03 €	7.519,59 €
2018	6.454,03 €	7.519,59 €
2017	6.454,03 €	7.519,59 €
2016	6.390,13 €	7.455,14 €

* Nota: sense haver-hi publicació dels pressupostos generals de l'Estat de 2020

Any	IPREM anual (12 pagues)	IPREM anual (14 pagues)
2015	6.390,13 €	7.455,14 €
2014	6.390,13 €	7.455,14 €
2013	6.390,13 €	7.455,14 €
2012	6.390,13 €	7.455,14 €
2011	6.390,13 €	7.455,14 €
2010	6.390,13 €	7.455,14 €

* Nota: sense haver-hi publicació dels pressupostos generals de l'Estat de 2020

4) Per **unitat familiar** hem d'entendre el que estigui establert com a tal en la Llei de l'impost sobre la renda de les persones físiques, equiparant-se als cònjuges no separats legalment les parelles de fet constituïdes de conformitat amb els requisits que els fossin exigibles.

5) Malgrat el concepte d'**unitat familiar**, es computaran els ingressos de manera individual si, en el procediment judicial pel qual es pretén el reconeixement del dret, hi ha interessos contraposats entre els membres d'aquesta unitat⁴.

⁽⁴⁾Procediment de ruptura familiar contenciosa.

6) El **dret a justícia gratuïta** solament concerneix procediments en què es pretén reconèixer drets o interessos propis. No concerneix, per tant, per exercir l'acusació popular.

7) Hi ha situacions en què el reconeixement de justícia gratuïta ha de ser posterior a la intervenció professional, per exemple, l'assistència al detingut, l'assistència a víctimes de violència de gènere o víctimes de terrorisme. En aquest supòsit, s'avança la designació de professional i l'inici de la defensa i es posterga la tramitació de l'expedient per a reconèixer el dret, sense perjudici que si aquest és denegat el ciutadà ha d'afrontar el cost dels honoraris que hagin reportat en el seu interès els professionals que hagin intervingut.

8) Quan es tracta de les persones jurídiques previstes expressament en l'article 2 amb possibilitat de veure reconegut el dret, el límit econòmic se situa en el triple de l'IPREM respecte de la base imposable de l'impost de societats.

9) Si el precepte s'interpreta juntament amb el que es disposa en l'article 2 per als treballadors i beneficiaris de la Seguretat Social, per a aquells procediments previstos en l'article 2, el treballador o beneficiari no necessita acreditar insuficiència de recursos si solament pretén que se'l proveeixi de defensa jurídica. Per a la resta de procediments no relacionats amb la seva condició de treballador o beneficiari de la Seguretat Social, o per a la resta de les prestacions que comprèn el dret de justícia gratuïta, ha d'acreditar que les seves circumstàncies econòmiques estan dins dels límits econòmics per sortir beneficiat.

Signes externs que manifestin la capacitat econòmica real

L'article 4 de la Llei 1/1996, de 10 de gener, permet valorar signes externs que puguin posar de manifest una capacitat econòmica real i superior als límits fixats legalment, si bé la constància que el sol·licitant sigui propietari de l'habitatge habitual no és, per si mateixa, un obstacle per reconèixer el dret, sempre que aquest habitatge no sigui sumptuari.

Article 4. Exclusió per motius econòmics

1. A l'efecte de comprovar la insuficiència de recursos per litigar, s'ha de tenir en compte, a més de les rendes i altres béns patrimonials o circumstàncies que declari el sol·licitant, els signes externs que manifestin la seva capacitat econòmica real, i s'ha de negar el dret a l'assistència jurídica gratuïta si aquests signes revelen amb evidència, desmentint la declaració del sol·licitant, que aquest disposa de mitjans econòmics que superen el límit fixat per la llei.

2. Per valorar l'existència de patrimoni suficient, s'ha de tenir en compte la titularitat de béns immobles sempre que no constitueixin l'habitatge habitual del sol·licitant, i els rendiments del cabal mobiliari.

Reconeixement excepcional del dret

L'article 5 de la Llei permet l'aplicació de criteris subjectius, segons el que s'indicava en l'exposició de motius, que permeten temperar el rigor objectiu per reconèixer el dret en establir que en determinades situacions s'ha de parar esment a les circumstàncies concretes del sol·licitant (càrregues familiars, nombre de fills a càrrec, costos del procediment concret pel qual se sol·licita el reconeixement del dret, etc.). La Comissió d'Assistència Jurídica Gratuïta pot reconèixer el dret a la justícia gratuïta encara que els ingressos de la unitat familiar del sol·licitant superin els límits de l'article 3 però no excedeixin el quintuple de l'IPREM. En les mateixes condicions, es pot reconèixer el dret a l'assistència jurídica gratuïta atenent a les circumstàncies de salut del sol·licitant a les persones amb discapacitat assenyalades en l'apartat 2 de l'article 1 de la Llei 51/2003, de 2 de desembre, d'igualtat d'oportunitats, no discriminació i accessibilitat universal de les persones amb discapacitat, i a les persones que els tinguin a càrrec seu quan actuïn en un procés en nom i interès seu, sempre que es tracti de procediments que guardin relació amb les circumstàncies de salut o discapacitat que motiven aquest reconeixement excepcional.

En aquests casos, la Comissió ha de determinar quines prestacions de les previstes en l'article 6 reconeix i en quina proporció.

Article 5. Reconeixement excepcional del dret

1. En atenció a les circumstàncies de família del sol·licitant, nombre de fills o familiars a càrrec seu, taxes judicials i altres costos derivats de la iniciació del procés, o altres de naturalesa anàloga, avaluades objectivament i, en tot cas, quan el sol·licitant tingui la condició d'ascendent d'una família nombrosa de categoria especial, la Comissió d'Assistència Jurídica Gratuïta davant la qual es presenti la sol·licitud pot concedir excepcionalment, mitjançant resolució motivada, el reconeixement del dret a les persones els recursos i ingressos de les quals, encara que superin els límits previstos en l'article 3, no excedeixin el quintuple de l'indicador públic de renda d'efectes múltiples, tenint en compte, a més, la falta de patrimoni suficient.

2. En les mateixes condicions assenyalades en el paràgraf anterior, es pot reconèixer el dret a l'assistència jurídica gratuïta atenent a les circumstàncies de salut del sol·licitant i a les persones amb discapacitat assenyalades en l'apartat 2 de l'article 1 de la Llei 51/2003, de 2 de desembre, d'igualtat d'oportunitats, no discriminació i accessibilitat universal de les persones amb discapacitat, i a les persones que les tinguin a càrrec seu quan actuïn en un procés en nom i interès seu, sempre que es tracti de procediments que guardin relació amb les circumstàncies de salut o discapacitat que motiven aquest reconeixement excepcional.

En aquests casos, la Comissió d'Assistència Jurídica Gratuïta corresponent ha de determinar expressament quines prestacions de les previstes en l'article 6 són aplicable al sol·licitant.

1.3.4. Contingut material del dret

Enfront del sistema anterior de la llei que solament preveia que es proveís al ciutadà d'advocat i procurador, la Llei d'assistència jurídica gratuïta amplia el catàleg de prestacions al fet que dona dret el reconeixement de l'assistència jurídica gratuïta, regulant l'elenc de drets en l'article 6.

Article 6

El dret a l'assistència jurídica gratuïta comprèn les prestacions següents:

1. **Assessorament i orientació gratuïts previs al procés** als qui pretenguin reclamar la tutela judicial dels seus drets i interessos, i informació sobre la possibilitat de recórrer a la mediació o altres mitjans extrajudicials de solució de conflictes, en els casos no prohibits expressament per la llei, quan tinguin per objecte evitar el conflicte processal o analitzar la viabilitat de la pretensió.

Quan es tracti de víctimes de violència de gènere, de terrorisme i de tràfic d'éssers humans, com també de menors d'edat i persones amb discapacitat intel·lectual o malaltia mental, en els termes establerts en la lletra g) de l'article 2, l'assistència jurídica gratuïta ha de comprendre assessorament i orientació gratuïts al moment immediatament previ a la interposició de denúncia o querella.

2. **Assistència d'advocat al detingut**, pres o imputat que no l'hagi designat, per a qual-sevol diligència policial que no sigui conseqüència d'un procediment penal en curs o en la seva primera compareixença davant un òrgan jurisdiccional, o quan aquesta es dugui a terme per mitjà d'auxili judicial i el detingut, pres o imputat no hagi designat advocat en el lloc on es presti. Igualment, és aplicable aquesta assistència lletrada a la persona reclamada i detinguda com a conseqüència d'una ordre de detenció europea que no hagi designat advocat.

No és necessari que el detingut, pres o imputat acreditat prèviament que no té recursos, sense perjudici que, si no se li reconeix amb posterioritat el dret a l'assistència jurídica gratuïta, hagi d'abonar a l'advocat els honoraris reportats per la seva intervenció.

3. **Defensa i representació gratuïtes per advocat i procurador** en el procediment judicial quan la intervenció d'aquests professionals sigui preceptiva legalment o quan, tot i no ser-ho, es doni alguna de les circumstàncies següents:

a) La seva intervenció sigui requerida expressament pel jutjat o tribunal mitjançant interlocutòria motivada per garantir la igualtat de les parts en el procés.

b) Tractant-se de delictes lleus, la persona enfront de la qual es dirigeix el procés penal hagi exercitat el seu dret a ser assistit per advocat i ho acordi així el jutjat o tribunal, en atenció a l'entitat de la infracció de què es tracti i les circumstàncies personals del sol·licitant d'assistència jurídica.

4. **Inserció gratuïta d'anuncis o edictes**, en el curs del procés, que s'hagin de publicar preceptivament en diaris oficials.

5. **Exempció del pagament de taxes judicials, i del pagament de dipòsits necessaris** per interposar recursos.

6. **Assistència pericial gratuïta** en el procés a càrrec del personal tècnic adscrit als òrgans jurisdiccionals, o, en defecte d'això, a càrrec de funcionaris, organismes o serveis tècnics dependents de les administracions públiques.

Excepcionalment, i quan per inexistència de tècnics en la matèria de què es tracti, no sigui possible l'assistència pericial de perits dependents dels òrgans jurisdiccionals o de les administracions públiques, aquesta s'ha de dur a terme, si el jutge o el tribunal ho estima pertinent, en resolució motivada, a càrrec de perits designats d'acord amb el que s'estableix en les lleis processals, entre els tècnics privats que corresponguin.

El jutge o tribunal pot acordar, en resolució motivada, que l'assistència pericial especialitzada gratuïta la duguin a terme professionals tècnics privats quan s'hagi de prestar a menors i persones amb discapacitat psíquica que siguin víctimes d'abús o maltractament, ateses les circumstàncies del cas i l'interès superior del menor o de la persona amb discapacitat, i es pot prestar de manera immediata.

7. **Obtenció gratuïta de còpies, testimoniatges, instruments i actes notariais**, en els termes previstos en l'article 130 del Reglament notarial.

8. **Reducció del 80 per 100 dels drets aranzelaris** que corresponguin per atorgar escriptures públiques i per obtenir còpies i testimoniatges notariais no previstos en el número anterior, quan tinguin relació directa amb el procés i siguin requerits per l'òrgan judicial en el curs del procés, o serveixin per fonamentar la pretensió del beneficiari de la justícia gratuïta.

9. **Reducció del 80 per 100 dels drets aranzelaris** que corresponguin per obtenir notes, certificacions, anotacions, assentaments i inscripcions en els Registres de la Propietat i Mercantil, quan tinguin relació directa amb el procés i siguin requerits per l'òrgan judicial en el curs del procés, o serveixin per fonamentar la pretensió del beneficiari de la justícia gratuïta.

10. **Els drets aranzelaris** a què es refereixen els apartats 8 i 9 **no s'han de percebre** quan l'interessat acreditat ingressos per sota de l'indicador públic de renda d'efectes múltiples.

D'aquest elenc es dedueix que el ciutadà, quan veu reconegut el dret a assistència jurídica gratuïta, pot beneficiar-se:

1) **De l'assessorament i orientació previs al procés.** En aquest sentit, cal dir que el 1996 la Llei recull allò que els col·legis d'advocats ja duïen a terme des de l'any 1985⁵, que són els **serveis d'orientació jurídica al ciutadà**, iniciats amb la finalitat de donar una primera orientació que moltes vegades pot evitar iniciar un procediment judicial. En aquests serveis es proporciona un consell orientador al ciutadà, s'analitza si es donen els requisits per concedir i reconèixer el dret a l'assistència jurídica gratuïta i s'analitzen les pretensions jurídiques dels ciutadans perquè la designació d'advocat, si s'escau, sigui la correcta per a la finalitat pretesa.

⁽⁵⁾Any en què el Col·legi d'Advocats de Barcelona inaugura el primer Servei d'Orientació Jurídica gratuït, establert en aquell moment gràcies a una subvenció atorgada pel Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya.

En l'actualitat, són moltes les administracions que es plantegen la conveniència de disposar de serveis d'orientació jurídica per als ciutadans, i en alguns casos els doten de caràcter universal.

2) **Assistència al detingut o pres que no designi**, de conformitat amb el que es disposa en l'article 520 de la LECrim, l'advocat que vol que l'atengui en aquesta circumstància. En aquests casos, ja hem vist que l'article 3 possibilita que la defensa de l'interessat s'anticipi a reconèixer el dret, sense perjudici que

el no reconeixement posterior impliqui l'obligació del ciutadà de fer front al pagament dels honoraris reportats pels professionals que hagin intervingut en la seva assistència.

3) Defensa i representació gratuïtes per advocat i procurador dels tribunals, respectivament, quan aquesta intervenció sigui preceptiva en el procediment pel qual s'ha sol·licitat justícia gratuïta. Per tant, en tots aquells procediments en què la intervenció d'aquests professionals no sigui preceptiva, no és possible designar-los⁶.

⁶Interposició de procediment monitori, etc.

Evidentment, l'òrgan judicial pot considerar que, per evitar una situació d'indefensió real i garantir la igualtat de les parts en el procés, pot interessar la designació d'aquests professionals; és una conclusió lògica si es té en compte la finalitat del sistema de justícia gratuïta, que no és altra que procurar que l'accés de les parts a un procés en condicions d'igualtat sigui real i efectiu.

La designació d'aquests professionals s'ha de fer mitjançant els llistats del torn d'ofici que els col·legis professionals tenen obligació d'organitzar per garantir la prestació del servei, segons el que es disposa en l'article 22 de la Llei.

Reflexió

Vol dir això que és obligatòria l'assistència de lletrat i procurador de torn d'ofici sempre i necessàriament?

No, ja que la llei ha sabut conjugar també el sistema d'assistència jurídica gratuïta amb el dret a la lliure designació de professionals, si bé amb limitacions.

Els articles 27 i 28 de la Llei 1/1996, de 10 de gener, permeten designar lliurement professionals en determinades situacions.

En el cas de l'article 27, si el ciutadà vol acudir solament amb un dels professionals d'intervenció preceptiva i aprofitar que l'altre sigui dels del torn d'ofici, ha d'aportar la renúncia d'honoraris del professional de lliure elecció, efectuada per escrit davant el Col·legi d'Advocats i a presència del client. En cas de no aportació d'aquest document, pot veure reconegut el seu dret a justícia gratuïta en funció de les seves circumstàncies econòmiques, però no s'ha de procedir a designar professional.

En el cas de l'article 28, el ciutadà, quan acudeix a tramitar la sol·licitud manifesta que ja disposa d'advocat i procurador de lliure designació i que, per tant, no la necessita.

Articles 27 i 28

Article 27. Efectes del reconeixement del dret

El reconeixement del dret a l'assistència jurídica gratuïta ha de comportar la designació d'advocat i, quan calgui, de procurador d'ofici, sense que en cap cas puguin actuar simultàniament un advocat d'ofici i un procurador triat lliurement, o viceversa, tret que el professional de lliure elecció renunciï per escrit a percebre els seus honoraris o drets davant el titular del dret a l'assistència jurídica gratuïta i davant el col·legi en el qual estigui inscrit.

Si el dret no és reconegut, els professionals intervinents poden percebre dels seus defensats o representats els honoraris corresponents a les actuacions practicades.

Article 28. Renúncia a la designació

Els que tinguin dret a l'assistència jurídica gratuïta en els termes previstos en aquesta Llei poden, no obstant el que es preveu en l'article anterior, renunciar expressament a la designació d'advocat i procurador d'ofici, i nomenar lliurement professionals de la seva

confiança, i aquest punt ha de constar expressament en la sol·licitud i aquesta renúncia ha d'afectar simultàniament l'advocat i procurador.

La renúncia posterior a la designació que, així mateix, ha d'afectar simultàniament l'advocat i procurador designats d'ofici, ha de ser comunicada expressament a la Comissió d'Assistència Jurídica Gratuïta i als corresponents col·legis professionals, i no implica la pèrdua de les altres prestacions reconegudes en la concessió del dret d'assistència jurídica gratuïta.

Per tant, la normativa permet que el ciutadà pugui actuar amb professionals de la seva lliure elecció, però mai ho pot fer de manera excloent, i això afecta tots dos professionals, tret que hi intervingui la renúncia d'honoraris del que actua per lliure designació de l'interessat.

4) Inserció gratuïta d'anuncis o edictes en el curs del procés que hagin de ser publicats en diaris oficials.

5) Exempció del pagament de dipòsits necessaris per interposar recursos.

En canvi, no s'inclouen en el benefici de justícia gratuïta els desemborsaments que s'estableixen, en forma de consignació o dipòsit, en garantia de drets de la part contrària, com són les caucions en les mesures cautelars, que garanteixen el dret del que pateix les mesures a ser rescabalat pels perjudicis que li causin, o les consignacions de quantitats que han estat objecte de condemna en determinats procediments previstos per la LEC.

6) Assistència pericial gratuïta en el procediment. Malgrat que la llei ha suposat significat un avenç respecte de la situació anterior, en establir el dret a l'assistència pericial, aquesta ha de ser-ho en el marc del procediment judicial, i no és possible usar-la prèviament per preparar el procediment.

7) Obtenció gratuïta o amb reducció de l'import a abonar per l'expedició de documents notarials i registrals, si bé també en el marc del procediment judicial.

8) La realitat pràctica d'aquests anys ha posat de manifest que determinades activitats imprescindibles per a la **defensa correcta del ciutadà** han quedat fora del sistema de justícia gratuïta.

És el cas dels administradors concursals i despeses annexes al procediment concursal, en els quals no està prevista la designació sistemàtica de justícia gratuïta ni la cobertura d'aquestes despeses, que queden a la massa del concurs, problema que s'ha vist aguditzat per l'increment de peticions de concurs de persona física dels últims temps, com a conseqüència de la crisi econòmica. És també el cas d'intèrprets i traductors, l'assistència dels quals està prevista per a actuacions processals i davant dependències policials, però no ho està per assistir el lletrat en els actes previs al procés i de preparació de la defensa.

Una possible reforma de la Llei de justícia gratuïta ha de tenir en compte aquests aspectes.

9) No previst expressament en l'article 6 de la Llei d'assistència jurídica gratuïta entre les prestacions que implica el reconeixement del dret a la justícia gratuïta, però amb una clara relació amb això, és el que es disposa en l'**article 36** de la mateixa norma, respecte de les **costes processals**, sota el títol de reintegrament econòmic. D'aquest precepte es dedueix que:

En cas d'existir pronunciament de costes a favor de qui hagi obtingut el reconeixement de justícia gratuïta, la part contrària està obligada a pagar aquestes costes processals. En cas contrari, quan sigui el litigant que hagi vist reconegut el dret a justícia gratuïta qui sigui condemnat en costes, solament està obligat a abonar-les si, dins dels tres anys següents a la fi del procediment, es produeix una millora de la seva situació econòmica, i mentrestant queda interrompuda la prescripció per reclamar les costes.

Respecte a aquest tema, la norma no diu res més quant a si la taxació de les costes també ha de quedar diferida.

En aquest sentit, la pràctica processal ha establert la regla que es procedeix a deixar taxades les costes després de, si s'escau, la tramitació dels corresponents incidents d'impugnació d'honoraris, i queda en suspens l'exacció de les costes al beneficiari de justícia gratuïta, de manera que la part afavorida pot instar incident en costes en el termini de tres anys per reconèixer la millor fortuna o millorar la situació econòmica.

La circumstància que el beneficiari de justícia gratuïta no estigui obligat a pagar les costes de la part contrària no impedeix que es procedeixi a taxar les costes, si així se sol·licita, sense que procedeixi impugnar aquesta taxació per indegudes al·legant la circumstància que s'és beneficiari de justícia gratuïta.

Respecte a l'òrgan encarregat d'establir el pronunciament sobre si s'ha produït aquesta millora econòmica, correspon a la Comissió d'Assistència Jurídica Gratuïta declarar si el beneficiari ha aconseguit millor fortuna conforme al que es disposa en l'article 19, i pot ser impugnada la resolució que dicti de la manera prevista en l'article 20.

Article 36. Condemna en costes

1. Si en la resolució que posa fi al procés hi ha pronunciament sobre costes a favor de qui ha obtingut el reconeixement del dret a l'assistència jurídica gratuïta o de qui l'ha reconegut legalment, la part contrària ha d'abonar les costes causades en la defensa i representació d'aquest.

2. Quan en la resolució que posa fi al procés és condemnat en costes qui ha obtingut el reconeixement del dret a l'assistència jurídica gratuïta o qui l'ha reconegut legalment, aquest queda obligat a pagar les causades en la seva defensa i les de la part contrària, si

dins dels tres anys següents a la terminació del procés aconsegueix millor fortuna, i mentrestant queda interrompuda la prescripció de l'article 1.967 del Codi civil. Es presumeix que ha aconseguit millor fortuna quan els seus ingressos i recursos econòmics per tots els conceptes superen el doble del mòdul previst en l'article 3, o si s'han alterat substancialment les circumstàncies i condicions tingudes en compte per reconèixer el dret conforme a la present Llei. Correspon a la Comissió declarar si el beneficiari ha aconseguit millor fortuna conforme al que es disposa en l'article 19, i pot ser impugnada la resolució que dicta de la manera prevista en l'article 20.

3. Quan la sentència que posa fi al procés no conté un pronunciament en costes exprés, i en el plet venç el beneficiari de la justícia gratuïta, aquest ha de pagar les costes causades en la seva defensa sempre que no excedeixin la tercera part del que hi ha obtingut. Si l'excedeixen, s'han de reduir al que importi aquesta tercera part, i atenuar-se a prorrata les seves diverses partides.

4. Quan es reconeix el dret a assistència jurídica gratuïta per a processos en què procedeixi la petició de *litis expensae* i aquestes són concedides en resolució ferma a favor de la part que litiga amb el reconeixement del dret a assistència jurídica gratuïta, el lletrat i procurador intervinents poden exigir a aquesta pagar els seus honoraris fins a l'import total de la partida aprovada judicialment per a aquest concepte.

5. Obtingut el pagament pels professionals designats d'ofici conforme a les regles previstes en els apartats anteriors, estan obligats a retornar les quantitats percebudes eventualment amb càrrec a fons públics per la seva intervenció en el procés.

Per calcular els seus honoraris i drets, s'ha d'estar a les normes sobre honoraris d'advocats de cada col·legi i als aranzels dels procuradors vigents al moment de substanciar el procés.

1.3.5. Extensió temporal del dret

Regulat en l'article 7 de la Llei 1/1996, de 10 de gener, el reconeixement del dret es tramita per cada procediment judicial, i inclou totes les instàncies del procediment i la possible execució⁷.

El dret d'assistència jurídica gratuïta s'estén també a la **fase d'execució**, ja que el procés declaratiu i l'executiu són dues fases d'un únic procés.

El dret reconegut es manté per a la interposició i successius tràmits dels **recursos** contra les resolucions que posin fi al procés en la corresponent instància.

Article 7. Extensió temporal

1. L'assistència jurídica gratuïta en el transcurs d'una mateixa instància s'estén a tots els seus tràmits i incidències, inclosa l'execució, però no es pot aplicar a un procés diferent.

2. El dret a l'assistència jurídica gratuïta s'ha de mantenir per a la interposició i successius tràmits dels recursos contra les resolucions que posin fi al procés en la corresponent instància, i en aquest cas s'aplica el que es disposa en l'article 32 de la present Llei.

3. Quan la competència per conèixer dels recursos a què es refereix l'apartat anterior correspon a un òrgan judicial la seu del qual es troba en una localitat diferent, el secretari judicial ha de requerir als respectius col·legis, una vegada rebudes les actuacions judicials, la designació d'advocat i, si s'escau, procurador d'ofici que exerceix en aquesta seu jurisdiccional.

Si, com a conseqüència de la regulació de les normes de competència funcional o territorial, el procediment iniciat davant un tribunal determinat és remès al tribunal d'una altra localitat, el lletrat de l'Administració de Justícia ha de sol·licitar dels respectius col·legis professionals que designin professionals que exerceixin a la seu del tribunal, si bé és aconsellable que en els corresponents escrits dirigits al tribunal de destinació s'indiqui aquesta petició amb indicació

⁽⁷⁾Fins i tot si la necessitat d'execució es produeix passats dos anys, com pot ser en l'àmbit del dret de família, respecte de la necessitat d'executar pronunciaments judicials en matèria de prestacions alimentoses o exercici de dret de visites.

expressa que el sol·licitant disposa del reconeixement del dret a la justícia gratuïta, ja que si aquesta és reconeguda per una Comissió de Justícia Gratuïta, ha de tenir validesa davant les restants comissions d'assistència jurídica gratuïta i tribunals de l'Estat, sempre que se circumscriui al mateix procediment per al qual va ser tramitada.

Els advocats i procuradors designats han d'exercir les seves funcions d'assistència i representació **fins a terminar el procés** en la instància judicial de què es tracti i, si s'escau, **l'execució de les sentències**, si les actuacions processals en aquesta es produeixen **dins dels dos anys següents** a la resolució judicial dictada en la instància, sense perjudici de l'efecte de les causes de renúncia o excusa previstes en la Llei.

Article 31. Obligacions professionals

Els advocats i procuradors designats han d'exercir les seves funcions d'assistència i representació de manera real i efectiva fins a terminar el procés en la instància judicial de què es tracti i, si s'escau, l'execució de les sentències, si les actuacions processals en aquesta es produeixen **dins dels dos anys següents a la resolució judicial dictada en la instància**, sense perjudici de l'efecte de les causes de renúncia o excusa que estan previstes en la Llei.

Els advocats designats poden excusar-se de la defensa solament en l'ordre penal. Per a això ha de concórrer un motiu personal i just, que ha de ser apreciat pels degans dels col·legis. L'excusa s'ha de formular en el termini de tres dies des de la notificació de la designació i resoldre en el termini de cinc dies des de la seva presentació.

1.3.6. Tramitació de l'expedient per al reconeixement del dret

Ja s'ha indicat que la Llei 1/96, de 10 de gener, d'assistència jurídica gratuïta procedeix a desjudicialitzar el procediment per reconèixer el dret a justícia gratuïta, ja que entén que l'avaluació del compliment dels requisits per gaudir del dret a justícia gratuïta no és jurisdiccional en sentit estricte, i opta per configurar aquesta funció com una activitat essencialment administrativa.

Per a això, va crear uns nous òrgans administratius, les comissions d'assistència jurídica gratuïta, i encomana una primera tramitació de l'expedient de sol·licitud als col·legis d'advocats.

Pel que fa referència a les comissions d'assistència jurídica gratuïta, els articles 9 i següents, de la Llei 1/96, de 10 de gener, regulen el seu àmbit territorial, la seva composició i funcionament. En aquest sentit, es configuren com a òrgans provincials, si bé es deixen marge les comunitats autònomes per determinar un àmbit territorial diferent; al seu torn, es crea una comissió central dependent de l'Administració General de l'Estat per conèixer de les sol·licituds respecte de procediments davant jutjats i tribunals amb competència en tot el territori nacional.

Articles 9, 10 i 11

Article 9. Comissió d'Assistència Jurídica Gratuïta

A cada capital de província, a les ciutats de Ceuta i Melilla i a cada illa en què hi ha un o més partits judicials, s'ha de constituir una Comissió d'Assistència Jurídica Gratuïta com

a òrgan responsable, en el seu àmbit territorial corresponent, d'efectuar el reconeixement del dret regulat en la present Llei.

No obstant això, l'òrgan competent en la comunitat autònoma pot determinar un àmbit territorial diferent per a la Comissió.

Així mateix, amb relació als jutjats i tribunals amb competència en tot el territori nacional, s'ha de constituir a la capital de l'Estat una Comissió Central d'Assistència Jurídica Gratuïta dependent de l'Administració General de l'Estat.

Article 10. Composició de les comissions d'assistència jurídica gratuïta

1. La Comissió Central d'Assistència Jurídica Gratuïta ha d'estar composta pels degans del Col·legi d'Advocats i del Col·legi de Procuradors de Madrid, o l'advocat o procurador que ells designin, un advocat de l'Estat i un funcionari del Ministeri de Justícia pertanyent a cossos o escales del subgrup A1. La Comissió ha de ser presidida semestralment per cadascun dels seus membres, a excepció del funcionari del Ministeri de Justícia, que ha d'actuar com a secretari.

2. Les comissions d'assistència jurídica gratuïta dependents de les comunitats autònomes han d'estar integrades pel degà del Col·legi d'Advocats i el del Col·legi de Procuradors, o l'advocat o el procurador que ells designin, i per dos membres que designin les administracions públiques de què depenen. L'òrgan competent de la comunitat autònoma ha de determinar quins dels seus integrants exerciran la presidència i la secretaria.

3. En les comissions d'assistència jurídica gratuïta dependents de l'Administració General de l'Estat, els membres que corresponen a l'Administració pública han de ser un advocat de l'Estat i un funcionari, que ha d'actuar com a secretari, pertanyent a cossos o escales del subgrup A1, amb destinació en la Gerència Territorial del Ministeri de Justícia corresponent o, en defecte d'això, un funcionari dels esmentats cossos o escales que presti els serveis en la Delegació o Subdelegació del Govern del territori de què es tracti.

A les províncies on hi hagi més d'un col·legi d'advocats o de procuradors, el representant d'aquestes corporacions en la Comissió s'ha de designar de comú acord pels degans d'aquest col·legis.

Quan el volum d'assumptes o altres circumstàncies justificades ho aconsellen, es poden crear delegacions de la Comissió Provincial d'Assistència Jurídica Gratuïta, amb la composició i àmbit d'actuació que es determinin reglamentàriament i garantint en tot cas l'homogeneïtat de criteris per reconèixer el dret a l'assistència jurídica gratuïta.

Article 11. Funcionament de les comissions d'assistència jurídica gratuïta

El funcionament de les comissions d'assistència jurídica gratuïta s'ha d'ajustar al que estableix la Llei 30/1992, de 26 de novembre, de règim jurídic de les administracions públiques i del procediment administratiu comú, per als òrgans col·legiats.

El Ministeri de Justícia i Interior ha de prestar el suport administratiu i el suport tècnic necessaris per al funcionament de les comissions dependents de l'Administració General de l'Estat.

Els col·legis d'advocats i de procuradors han de posar a la disposició de les comissions d'assistència jurídica gratuïta la llista de col·legiats que exerceixen adscrits als serveis de justícia gratuïta, amb indicació, si s'escau, d'especialitzacions.

El Ministeri Fiscal ja no forma part de les comissions de justícia gratuïta després de la reforma operada per la Llei 42/2015, de manera que s'estableix un règim especial de substitucions del funcionari del Ministeri de Justícia que forma part de les comissions, segons el que s'estableix en la disposició addicional 2a. bis introduïda per la Llei 42/2015.

Pel que fa a Catalunya, les comissions són regulades pel Decret 252/1996, de 5 de juliol, de la Generalitat de Catalunya.

S'ha indicat que la Llei encomana la primera funció en la tramitació de l'expedient per reconèixer el dret a l'assistència jurídica gratuïta als col·legis d'advocats. D'aquesta manera, el ciutadà s'ha de dirigir, per iniciar l'expedient segons el que es disposa en l'article 12 de la Llei, al col·legi del lloc on se situa el jutjat o tribunal que ha de conèixer del procediment pel qual se sol·licita el dret, o al jutjat degà del seu domicili, que, si s'escau, ha d'enviar la sol·licitud al col·legi d'advocats competent.

Sol·licitud del dret

Article 12. Sol·licitud del dret

1. El sol·licitant del dret a l'assistència jurídica gratuïta ha d'indicar quines són les prestacions incloses en l'article 6 el reconeixement del qual demana. El reconeixement del dret a l'assistència jurídica gratuïta ha de comportar en tot cas l'exempció del pagament de les taxes i dipòsits previstos en el número 5 de l'article 6. La sol·licitud del reconeixement del dret es pot formular únicament a l'efecte de l'exempció del pagament de les taxes i dipòsits assenyalats.

2. El reconeixement del dret a l'assistència jurídica gratuïta, que pot comprendre totes o algunes de les prestacions previstes en l'article 6, l'han d'instar els sol·licitants davant el Col·legi d'Advocats del lloc en què es troba el jutjat o tribunal que hagi de conèixer del procés principal pel qual se sol·licita, o davant el jutjat del seu domicili. En aquest últim cas, l'òrgan judicial ha de donar trasllat de la petició al Col·legi d'Advocats competent territorialment.

La sol·licitud es pot presentar per qualsevol mitjà, inclosos els previstos en la normativa d'accés electrònic dels ciutadans als serveis públics.

3. Quan hi ha concurrència de litigants en un procés, el reconeixement del dret a l'assistència jurídica gratuïta ha de ser instat individualment per cadascun dels interessats.

4. Quan, conformement a les lleis processals, els sol·licitants han de litigar sota una sola defensa o representació, s'han de computar, a l'efecte del reconeixement del dret, la totalitat dels ingressos i havers patrimonials dels sol·licitants. En aquest cas, si s'acredita que els ingressos i havers patrimonials de cadascun dels sol·licitants no sobrepassen els llindars previstos en l'apartat 1 de l'article 3, s'ha de procedir a nomenar advocat i, si s'escau, procurador del torn d'ofici, que han d'assumir la representació i defensa conjunta de tots ells.

5. Si s'acredita que els ingressos i havers patrimonials d'algun dels sol·licitants que han de litigar sota una sola defensa o representació superen els llindars previstos en l'apartat 1 de l'article 3 però no aconsegueixen el quintuple de l'indicador públic de renda d'efectes múltiples, la Comissió d'Assistència Jurídica Gratuïta pot determinar quines de les prestacions establertes en l'article 6 s'atorgarà als sol·licitants.

6. Quan el cost de les prestacions reconegudes s'hagi de sufragar per diversos litigants, l'aportació del sistema d'assistència jurídica gratuïta s'ha de limitar a la part proporcional que correspongui a les parts a les quals s'hagi reconegut el dret.

S'ha de fer constar totes les dades en la sol·licitud i aquesta s'ha d'acompanyar dels documents que permetin apreciar la situació econòmica de l'interessat, les seves circumstàncies personals i familiars, la pretensió jurídica que es vol fer valer i les parts en el procediment.

S'ha d'indicar que els col·legis d'advocats han fet un esforç en l'aplicació de les TIC per poder facilitar la tramitació als ciutadans. Així, ara hi ha l'**expedient electrònic de justícia gratuïta**, de manera que es pot tramitar l'expedient de manera informatitzada i, mitjançant convenis amb les instàncies estatals que disposen de les dades econòmiques dels ciutadans (Hisenda, Seguretat Social, INEM), el Col·legi d'Advocats pot consultar les dades econòmiques del ciutadà

i incorporar-les a l'expedient, evitant a l'interessat l'aportació de documentació i substituint aquesta per l'autorització, de conformitat amb el que es preveu en la Llei orgànica de protecció de dades personals. I també hi ha la possibilitat de consultar aquestes dades econòmiques en un exercici de simplificació de l'expedient, que ha permès, d'una banda, tràmits innecessaris a l'interessat i, de l'altra, l'agilitació de la tramitació de l'expedient administratiu del reconeixement del dret a assistència jurídica gratuïta.

Si el Col·legi d'Advocats constata l'existència de deficiències en la sol·licitud o la insuficiència de la documentació, requerirà al ciutadà que les esmeni fixant amb precisió els defectes i mancances advertides i les conseqüències de la falta d'esmena, amb la finalitat que aquesta es dugui a terme en el termini de deu dies hàbils, transcorregut el qual el Col·legi d'Advocats podrà procedir a arxivar la sol·licitud si no s'ha dut a terme aquesta esmena.

Si de l'expedient es deriva la inclusió de l'interessat en l'àmbit d'aplicació de la Llei, el Col·legi d'Advocats procedirà, en el termini de quinze dies, a designar advocat i a requerir, si s'escau, la designació de procurador, que serà notificat al ciutadà.

Si de l'expedient es deriva que el sol·licitant no reuneix els requisits que la Llei exigeix per tenir dret al reconeixement d'assistència jurídica gratuïta, comunicarà a aquest que no duu a terme la designació de professionals.

El Col·legi també pot **denegar** la designació de professionals quan la pretensió que l'interessat vol fer valer és manifestament insostenible o no té cap fonament. Sobre aquest tema, s'ha de tenir en compte que, en tant que la utilització d'aquesta fórmula pot implicar *de facto* una impossibilitat material d'accedir als jutjats i tribunals, solament serà legítim el seu ús pels col·legis en els supòsits en què es posi de manifest clarament que la pretensió de l'interessat és absurda o incoherent.

Una vegada tancat l'expedient de sol·licitud de justícia gratuïta per part del Col·legi d'Advocats, amb un o un altre resultat, es traslladarà a la Comissió d'Assistència Jurídica Gratuïta per verificar-lo i resoldre'l.

La Llei preveu, en l'article 15, la possibilitat que els col·legis d'advocats no es pronunciïn en el termini de quinze dies previstos legalment, i en aquest cas es preveu que el ciutadà pugui reiterar la seva sol·licitud davant la Comissió d'Assistència Jurídica Gratuïta, que ha de sol·licitar de manera immediata l'expedient al Col·legi d'Advocats respecte i ordenar la designació de professionals, i continuarà la tramitació de l'expedient.

Article 15. Designacions provisionals i trasllats

Si de la sol·licitud i els seus documents justificatius resulta acreditat que el peticionari està inclòs en l'àmbit definit en l'article 2 d'aquesta Llei, el Col·legi d'Advocats procedirà, en el termini màxim de quinze dies comptat a partir de la recepció de la sol·licitud per aquest Col·legi o de l'esmena dels defectes, a designar advocat provisionalment, i ho comunicarà

immediatament al Col·legi de Procuradors a fi que, en cas de ser preceptiu es designi, en el termini màxim de tres dies, procurador que assumeixi la representació.

En cas que el Col·legi d'Advocats estimés que el peticionari no compleix les condicions esmentades o que la pretensió principal continguda en la sol·licitud és manifestament insostenible o mancada de fonament, notificarà al sol·licitant en el termini de cinc dies que no ha efectuat el nomenament provisional d'advocat previst en el paràgraf anterior, i traslladarà la sol·licitud a la Comissió d'Assistència Jurídica Gratuïta.

De l'expedient corresponent i les designacions provisionals efectuades, es donarà trasllat en el termini de tres dies a la Comissió d'Assistència Jurídica Gratuïta a l'efecte de verificar-los i resoldre'ls.

En cas que el Col·legi d'Advocats no dictés cap resolució en el termini de quinze dies, el sol·licitant podrà reiterar la seva sol·licitud davant la Comissió d'Assistència Jurídica Gratuïta, la qual recaptarà de manera immediata l'expedient al Col·legi d'Advocats, ordenarà al mateix temps la designació provisional d'advocat i procurador, si aquest fos preceptiu, i seguirà posteriorment el procediment fixat en l'article 17 d'aquesta Llei.

Una vegada l'expedient és remès a la **Comissió d'Assistència Jurídica Gratuïta** respectiva, aquesta pot fer les comprovacions i sol·licitar la informació que consideri necessària, i dictarà resolució en un termini màxim de trenta dies sobre el reconeixement o denegació del dret i, en cas de reconeixement parcial, sobre les prestacions que queden incloses.

El silenci de la Comissió en el termini indicat comporta la ratificació de les decisions adoptades prèviament pels col·legis d'advocats, i en cas que aquests no es pronuncin el silenci serà positiu, de manera que el jutge o tribunal haurà de declarar a petició de l'interessat el dret de manera íntegra i requerir dels col·legis les designacions de professionals.

El reconeixement del dret implica la confirmació de les designacions de professionals que amb anterioritat hagin fet els col·legis professionals.

En cas que la **Comissió d'Assistència Jurídica Gratuïta** desestimi la pretensió, les **designacions** que s'hagin pogut fer prèviament queden sense efecte i l'interessat haurà d'abonar els honoraris i drets econòmics que s'hagin ocasionat per la intervenció dels professionals designats provisionalment.

Efectes de la resolució

Article 18. Efectes de la resolució

El reconeixement del dret s'ha d'adequar a les prestacions sol·licitades. Ha d'implicar la confirmació de les designacions d'advocat i de procurador, si s'escau, efectuades provisionalment pels col·legis professionals.

Si, per contra, la Comissió desestima la pretensió, les designacions que s'hagin fet eventualment quedaran sense efecte i el peticionari ha d'abonar, si s'escau, els honoraris i drets econòmics ocasionats per la intervenció dels professionals designats amb caràcter provisional, en els mateixos termes previstos en l'article 27 d'aquesta Llei.

Aquest efecte de la resolució de la Comissió d'Assistència Jurídica Gratuïta desestimària de la pretensió de reconeixement del dret planteja diverses qüestions:

Article 18. Efectes de la resolució

El reconeixement del dret implica la confirmació de les designacions d'advocat i de procurador efectuades provisionalment pels col·legis professionals.

Si, per contra, la Comissió desestima la pretensió, les designacions que s'hagin fet eventualment queden sense efecte i el peticionari ha d'abonar, si s'escau, els honoraris i drets econòmics ocasionats per la intervenció dels professionals designats amb caràcter provisional, en els mateixos termes previstos en l'article 27 d'aquesta Llei.

1) Aquesta **resolució** ha de ser **comunicada al jutjat** on s'estigui coneixent del procediment pel qual s'ha instat el reconeixement del dret a justícia gratuïta perquè aquest requereixi al ciutadà a fi de designar, si s'escau, professional que continuï la seva defensa.

2) La **resolució de la Comissió és impugnabile**, com es veurà a continuació. Per tant, planejada la impugnació, ¿la resolució té el mateix efecte de provocar el decaïment de les designacions dels professionals? S'ha d'indicar que, mentre que és una resolució de caràcter administratiu, és executiva. Però s'haurà de tenir en compte que, si el resultat de la impugnació és favorable, el resultat d'aquesta executivitat serà el de l'existència d'un procediment judicial en el qual no hi ha professionals designats, i que, en ser reconeguda judicialment, provocarà una nova designació de professionals, i això anirà en contra del principi d'unitat de defensa.

És per això que és recomanable que, davant d'aquesta situació, el lletrat informi degudament el client dels efectes negatius que pugui tenir la desestimació de la impugnació, a fi que sigui el ciutadà que assumeixi aquest risc amb la deguda informació.

3) Si la resolució provoca que la designació feta amb anterioritat quedi sense efecte en l'ordre penal, en el qual pot donar-se l'interès de l'interessat o imputat de no designar professional de la seva elecció, mentre que l'Estat té un interès directe que el procediment continuï per a l'exercici del *ius puniendi*, és evident que la pèrdua d'efecte de la designació, juntament amb la negativa de l'interessat a designar professional, pot provocar la paralització del procediment, amb la qual cosa els jutjats i tribunals poden imposar al professional designat l'obligació de continuar en la defensa o, fins i tot, sol·licitar un nou professional dels adscrits al **torn d'ofici**, sense que quedi resolt en la Llei qui ha d'assumir aquest cost, en el cas que el ciutadà no afronti el cost de la seva defensa i/o representació, puix que l'article 30 de la Llei preveu únicament l'aplicació dels fons públics a les actuacions professionals dutes a terme a l'empara del reconeixement del dret a assistència jurídica gratuïta. Aquesta és una qüestió que les possibles modificacions del sistema de justícia gratuïta hauran de tenir en compte, i aquí es produeix una confusió entre el torn d'ofici i la justícia gratuïta que és convenient diferenciar, tal com es tractarà més endavant.

Article 30. Indemnització pel servei

La intervenció de professionals designats d'ofici per a l'assistència, defensa i representació gratuïta solament pot ser indemnitzada quan hi hagi reconeixement exprés del dret a l'assistència jurídica gratuïta efectuat en els termes previstos en aquesta llei.

L'import de la indemnització s'aplica fonamentalment a compensar les actuacions professionals previstes en els apartats 1 a 3 de l'article 6 d'aquesta Llei, quan tenen per destinataris els qui han obtingut el reconeixement del dret a l'assistència jurídica gratuïta.

1.3.7. Moment per formular la sol·licitud de reconeixement del dret a justícia gratuïta. Insuficiència econòmica sobrevinguda

Respecte del moment idoni per dur a terme la sol·licitud de reconeixement del dret a justícia gratuïta, l'article 8 de la Llei 1/96, de 10 de gener, estableix que aquesta s'ha de dur a terme al moment inicial del procediment: abans d'interposar la demanda i abans de procedir a contestar-la, amb el risc de no ser reconegut el dret, tret que s'acrediti que les circumstàncies econòmiques que comporten la concessió del dret són noves i sobrevingudes amb posterioritat a l'inici del procediment judicial.

El reconeixement del dret per **circumstàncies sobrevingudes** no té efecte retroactiu.

Quan l'actor o el demandat pretenen el reconeixement del **dret en la segona instància** sense haver-ho sol·licitat en la primera, han d'acreditar davant la Comissió d'Assistència Jurídica Gratuïta que les circumstàncies i condicions precises han sobrevingut en el curs de la primera instància o amb posterioritat.

No escau sol·licitar el reconeixement d'aquest dret una vegada que el procés ha finalitzat per **resolució ferma**, tret que es refereixi en l'execució.

Article 8. Insuficiència econòmica sobrevinguda

No es reconeix el dret a l'assistència jurídica gratuïta ni a prestacions diferents de les sol·licitades a l'actor una vegada presentada la demanda, o al demandat una vegada formulada la seva contestació, tret que en la seva sol·licitud acreditin davant la Comissió d'Assistència Jurídica Gratuïta que les circumstàncies i condicions necessàries per obtenir aquest dret han sobrevingut amb posterioritat a la demanda o contestació respectivament. El reconeixement del dret a l'assistència jurídica gratuïta per circumstàncies sobrevingudes no té caràcter retroactiu.

No procedeix la sol·licitud del dret quan el procés ja ha finalitzat mitjançant resolució ferma, tret que es refereixi a la seva execució.

Quan l'actor o el demandat pretén el reconeixement del dret en la segona instància sense haver-lo sol·licitat en la primera, ha d'acreditar davant la Comissió d'Assistència Jurídica Gratuïta que les circumstàncies i condicions precises han sobrevingut en el curs de la primera instància o amb posterioritat.

La mateixa regla és aplicable al qui pretengui el reconeixement del dret per interposar o seguir el recurs de cassació respecte de la segona instància.

Aquest esquema presenta **quatre excepcions**, en les quals s'anticipa la defensa a la tramitació de l'expedient per al reconeixement de justícia gratuïta:

Article 30. Indemnització pel servei

La intervenció de professionals designats d'ofici per a l'assistència, defensa i representació gratuïta solament pot ser retribuïda amb càrrec als fons públics previstos en l'article 37 quan hi hagi reconeixement exprés del dret a l'assistència jurídica gratuïta efectuat en els termes previstos en aquesta llei.

Tal com s'ha estudiat en analitzar l'article 6 de la Llei:

- Assistència al detingut o pres.
- Assistència per a víctimes de violència de gènere.
- Assistència per a víctimes de terrorisme.
- La **quarta** de les **excepcions** deriva de l'aplicació del que es preveu en l'article 21 de la Llei 1/96, de 10 de gener, petició de designa de professional per part dels jutjats i tribunals, que s'examinarà amb més detalls més endavant.

En aquestes quatre situacions, quan el ciutadà acudeixi a tramitar la sol·licitud de reconeixement, **no haurà d'acreditar aquesta insuficiència econòmica sobrevinguda a l'inici del procediment.**

1.3.8. Impugnació, revocació de la resolució

Dictada resolució per la Comissió de Justícia Gratuïta, és modificable per dues vies:

Impugnació de la resolució davant els òrgans judicials

La Llei 1/96, de 10 de gener, duu a terme, com s'ha indicat abans, una **desjudicialització del procediment de reconeixement del dret** i dissenya un sistema de control judicial de les resolucions administratives, si bé aquest sistema difereix del control tradicional sobre l'activitat de l'Administració pública, pel procediment contenciós administratiu.

En aquest sentit, l'article 20 de la Llei estableix que la resolució dictada pot ser impugnada en el termini de deu dies des de la notificació de la resolució mitjançant escrit motivat davant el mateix òrgan administratiu, és a dir, la Comissió d'Assistència Jurídica Gratuïta, que remetrà l'escrit d'impugnació juntament amb l'expedient administratiu al jutge que ha de conèixer de la impugnació i que no és altre que l'òrgan judicial davant el qual s'ha de dirimir el procediment pel qual s'ha sol·licitat el reconeixement del dret, o al jutge degà per al seu repartiment si el procediment no s'ha iniciat.

Article 20. Impugnació de la resolució

1. Els qui són titulars d'un dret o d'un interès legítim poden impugnar les resolucions que reconguin, revoquin o deneguin, de manera definitiva, el dret a l'assistència jurídica gratuïta.

Aquesta impugnació, per a la qual no és preceptiva la intervenció d'advocat, s'ha de fer per escrit i de manera motivada, en el termini de **deu dies** des de la notificació de la resolució o des que hagi estat coneguda per qualsevol dels legitimats per interposar-la, davant el secretari de la Comissió d'Assistència Jurídica Gratuïta. Aquest ha de remetre l'escrit d'impugnació, juntament amb l'expedient corresponent a la resolució impugnada i una certificació d'aquesta, al jutjat o tribunal competent o al jutge degà per al seu repartiment, si el procediment no s'ha iniciat.

2. Rebut l'escrit d'impugnació i els documents i certificació a què al·ludeix el paràgraf anterior, el secretari judicial ha de requerir, a les parts i a l'advocat de l'Estat o al lletrat de la comunitat autònoma corresponent quan d'aquesta depengui la Comissió d'Assistència

Nota

En aquest incident no és preceptiva la intervenció de lletrat.

Nota

La resolució judicial indicada no és susceptible de cap recurs. En aquest incident, el jutjat o tribunal pot imposar multa econòmica a qui hagi promogut l'incident de manera temerària o amb abús de dret.

Jurídica Gratuïta, perquè en el termini de cinc dies presentin per escrit les al·legacions i proves que estimin oportunes.

El jutge o tribunal pot acordar mitjançant providència, d'ofici o a instància de part, la celebració d'una compareixença si la impugnació no es pot resoldre amb els documents i proves aportats. El secretari judicial ha d'assenyalar dia i hora perquè tingui lloc dins dels deu dies següents.

3. Rebudes les al·legacions o finalitzada la compareixença, si s'escau, el jutge o tribunal ha de resoldre sense més tràmits mitjançant interlocutòria en el termini de cinc dies, mantenint o revocant la resolució impugnada, amb imposició d'una sanció pecuniària de 30 a 300 euros a qui hagi promogut la impugnació de manera temerària o amb abús de dret.

Contra la interlocutòria dictada pel jutge o el tribunal **no pertoca cap recurs**.

Rebut l'escrit d'impugnació, els documents i la certificació de la resolució impugnada, el lletrat de l'Administració de Justícia ha de requerir a les parts i a l'advocat de l'Estat o al lletrat de la comunitat autònoma corresponent quan d'aquella depengui la Comissió, a presentar al·legacions per escrit dins dels cinc dies següents.

El jutge o tribunal pot acordar mitjançant providència, d'ofici o a instància de part, la celebració d'una compareixença si la impugnació no es pot resoldre amb els documents i proves aportats, i el lletrat de l'Administració de Justícia ha d'assenyalar dia i hora, perquè tingui lloc dins dels deu dies següents.

Rebudes les **al·legacions** o finalitzada la compareixença, si s'escau, s'ha de dictar **interlocutòria** en el termini dels cinc dies següents mantenint o revocant la resolució impugnada.

Contra la interlocutòria dictada pel jutge o el tribunal **no pertoca cap recurs**, **excepte el recurs d'empara**, si s'escau, davant el Tribunal Constitucional.

Revocació de la resolució

L'article 19 de la Llei 1/96, de 10 de gener, reconeix a les comissions d'assistència jurídica gratuïta potestats de revisió d'ofici, ja que poden revocar el dret reconegut prèviament quan es constati declaració errònia, falsejament o ocultació de dades per part dels sol·licitants de justícia gratuïta, els quals són determinants per al reconeixement del dret.

Si l'òrgan judicial que coneix de la pretensió exercitada pel beneficiari de l'assistència jurídica gratuïta aprecia abús de dret, temeritat, mala fe o frau de llei en el seu exercici, en declararà l'existència en la resolució que posi fi al procés, revocarà el dret de justícia gratuïta i el condemnarà a abonar les despeses i costes processals reportades a la seva instància. Aquesta revocació es posarà en coneixement de la Comissió d'Assistència Jurídica Gratuïta corresponent a fi que d'obtenir el **reemborsament** per part de l'Administració pública competent.

Article 19. Revocació del dret

1. La declaració errònia, el falsejament o ocultació de dades per part dels sol·licitants d'assistència jurídica gratuïta que hagin estat determinants per al reconeixement del dret donen lloc en tot cas, amb audiència prèvia de l'interessat, a revocar-la per part de la Comissió d'Assistència Jurídica Gratuïta mitjançant resolució motivada, que tindrà potestats de revisió d'ofici amb aquestes finalitats.

La revocació prevista en el paràgraf anterior comportarà l'obligació de pagar tots els honoraris o drets reportats pels professionals intervinents des de la concessió del dret, i la quantitat equivalent al cost de les altres prestacions obtingudes pel que fa a aquesta concessió, sense perjudici de les responsabilitats d'un altre ordre que corresponguin si s'escau.

2. Si l'òrgan judicial que coneix de la pretensió exercitada pel beneficiari de l'assistència jurídica gratuïta aprecia abús de dret, temeritat, mala fe o frau de llei en el seu exercici, en declararà l'existència en la resolució que posi fi al procés, revocarà el dret de justícia gratuïta i el condemnarà a abonar les despeses i costos processals reportades en la seva instància, en els termes de l'apartat anterior. Aquesta revocació es posarà en coneixement de la Comissió d'Assistència Jurídica Gratuïta corresponent a fi que l'Administració pública competent obtingui el reemborsament, si s'escau per la via de constrenyiment, de totes les prestacions que s'hagin obtingut com a conseqüència del reconeixement del seu dret a litigar gratuïtament.

En aquest cas, la **revocació té efectes retroactius**, de manera que, produïda la revocació del dret, el ciutadà perd les prestacions de la Llei des del moment inicial, i això comporta l'obligació de fer front als costos de tot tipus que hagi pogut evitar pel reconeixement del dret a justícia gratuïta que ara es revoca.

L'Administració pot exigir aquest reemborsament mitjançant el **procediment de constrenyiment** previst en el Reglament General de Recaptació.

1.3.9. Efectes en el procediment de la formulació de sol·licitud de reconeixement del dret

La regulació d'aquests aspectes es conté en l'article 16 de la Llei 1/96, de 10 de gener, que, si bé estableix **d'inici la no suspensió del procediment**, deixa la decisió sobre això a l'òrgan judicial que ha de conèixer del procediment en què el reconeixement de justícia gratuïta ha de desplegar efectes, quan el procediment està iniciat.

Article 16. Suspensió del curs del procés

1. La sol·licitud de reconeixement del dret a l'assistència jurídica gratuïta no suspèn el curs del procés o expedient administratiu.

No obstant això, a fi d'evitar que el transcurs dels terminis pugui provocar la preclusió d'un tràmit o la indefensió de qualsevol de les parts, el secretari judicial o l'òrgan administratiu, d'ofici o a petició d'aquestes, pot decretar la suspensió fins que es produeixi la decisió sobre el reconeixement o la denegació del dret a litigar gratuïtament, o la designació provisional d'advocat i procurador si la seva intervenció és preceptiva o requerida en interès de la justícia, sempre que la sol·licitud del dret s'hagi formulat en els terminis establerts en les lleis processals o administratives. Aquesta suspensió afecta també el termini d'esmena a què es refereix l'apartat 2 de l'article 8 de la Llei 10/2012, de 20 de novembre, per la qual es regulen determinades taxes en l'àmbit de l'Administració de Justícia i de l'Institut Nacional de Toxicologia i Ciències Forenses.

2. Quan la presentació de la sol·licitud del reconeixement del dret a l'assistència jurídica gratuïta es fa abans d'iniciar el procés i l'acció pot resultar perjudicada pel transcurs dels terminis de prescripció o caducitat, aquestes queden interrompudes o suspeses respectivament fins a designar provisionalment advocat i, si és preceptiu, procurador del torn d'ofici que exercitin l'acció en nom del sol·licitant; i si no és possible fer aquests

nomenaments, fins que recaigui resolució definitiva en via administrativa que reconegui o denegui el dret.

El còmput del termini de prescripció s'ha de reprendre des de la notificació al sol·licitant de la designació provisional d'advocat pel Col·legi d'Advocats o, si s'escau, des de la notificació del reconeixement o denegació del dret per la Comissió d'Assistència Jurídica Gratuïta i, en tot cas, en el termini de dos mesos des de la presentació de la sol·licitud.

En cas que aquesta petició hagi estat denegada, sigui clarament abusiva i estigui preordenada únicament a dilatar els terminis, l'òrgan judicial que conegui de la causa podrà computar els terminis en els termes estrictes previstos legalment, amb totes les conseqüències que d'això es derivi.

Sobre aquest tema, s'han de tenir en compte dues qüestions:

1) Si la **petició es denega**, i es dedueix clarament que és abusiva o únicament ha estat preordenada a la dilació dels terminis, l'òrgan judicial que coneix del procediment pot computar els terminis en els termes previstos legalment, sense computar el període de tramitació de l'expedient, amb les conseqüències que d'això poden derivar-se.

2) Les últimes reformes processals estableixen, amb la finalitat d'evitar que els ciutadans usin la sol·licitud de justícia gratuïta amb clar abús als últims moments del termini processal, amb la finalitat d'allargar el procés i especialment el moment del pronunciament judicial, la **necessitat** que la **petició de reconeixement del dret** es dugui a terme en un **termini determinat** de dies immediatament posterior a l'emplaçament o citació judicial, després del qual el jutjat no suspèn el curs del procediment per la sol·licitud de reconeixement del dret a justícia gratuïta.

Així i tot, i malgrat la possibilitat de suspendre el curs del procediment per la formulació de la sol·licitud de justícia gratuïta, l'article 21 de la Llei faculta els òrgans judicials perquè, en circumstàncies d'urgència de l'assumpte, necessitat d'assegurar de manera immediata els drets de defensa i representació de les parts, dictin una resolució motivada exigint el nomenament provisional de professionals i diferint la tramitació de l'expedient de sol·licitud de reconeixement del dret.

Article 21. Requeriment de designació d'advocat i procurador

Si, conforme a la legislació processal o administrativa, l'òrgan judicial que està coneixent del procés o l'òrgan administratiu que tramita l'expedient estima que, per les circumstàncies o la urgència del cas, cal assegurar de manera immediata els drets de defensa i representació de les parts, i alguna manifesta que no té recursos econòmics sempre que això sigui exigible per obtenir el dret d'assistència jurídica gratuïta, ha de dictar una resolució motivada requerint dels col·legis professionals el nomenament provisional d'advocat i procurador, quan les designacions no hagin estat fetes amb anterioritat.

El secretari judicial o l'òrgan administratiu ha de comunicar aquesta resolució pel mitjà més ràpid possible als col·legis d'advocats i de procuradors, i a continuació s'ha de tramitar la sol·licitud segons el que es preveu en els articles precedents.

Si en moments anteriors l'ús abusiu d'aquesta facultat podia considerar-se convenient amb la finalitat de no provocar la paràlisi de procediments judicials, als moments actuals, en els quals, com s'ha indicat, els col·legis d'advocats han fet esforços importants, ajudats de les TIC, per agilitar la tramitació, l'ús

d'aquesta facultat s'ha d'exigir que se circumscrigui a les situacions previstes en el precepte legal, i no com un mer mecanisme d'evitació de suspensions processals.

1.3.10. Litigis transfronterers i aplicació de tractats i convenis internacionals sobre assistència jurídica gratuïta

La regulació inicial de la Llei 1/96 d'assistència jurídica gratuïta preveia la tramitació de sol·licituds formulades a l'empara de convenis internacionals incrementant els terminis per impugnar la resolució i per esmenar deficiències en la sol·licitud, i amb la previsió que els documents fossin redactats en espanyol, i quedaven dispensats de legalització o postil·la.

La Llei 16/2005, de 18 de juliol, va procedir a modificar la Llei 1/96, de 10 de gener, d'assistència jurídica gratuïta, per regular les especialitats dels litigis transfronterers civils i mercantils a la Unió Europea, preveient un sistema en el qual:

1) Són **beneficiàries** les **persones** físiques ciutadanes de la **Unió Europea** o nacionals de tercers països que resideixin legalment en un dels estats membres, entenent-se per estats membres tots els que formen la UE excepte Dinamarca.

2) Els procediments en els quals es pot aplicar són:

- litigis civils o mercantils;
- procediments extrajudicials en aquestes matèries quan la llei imposi a les parts o als òrgans judicials la remissió a aquests procediments;
- procediments derivats d'un contracte de treball;
- execució de sentències dictades per tribunals d'altres estats membres de la UE en què s'hagi obtingut el benefici de justícia gratuïta;
- execució de documents públics amb força executiva.

La modificació que s'opera en la Llei de justícia gratuïta per contemplar-hi els litigis transfronterers, en l'àmbit de la Unió Europea, preveu tant el reconeixement del dret per a procediments davant els òrgans judicials espanyols com el procediment a seguir per reconèixer aquest dret per a ciutadans espanyols i residents legals a Espanya davant tribunals de països membres de la UE. A més, preveu, juntament amb les restants prestacions de l'article 6, els serveis d'interpretació i traducció documental, les despeses de desplaçament quan sigui necessària la compareixença personal de l'interessat per defensar la seva pretensió i la intervenció de professionals quan, àdhuc no essent preceptius, el jutge o tribunal així ho requereixi mitjançant resolució motivada basada en la complexitat de l'assumpte o en la necessitat de garantir la igualtat de les parts.

Lectura recomanada

Capítols VII i VIII de la **Llei 1/96**, de 10 de gener, d'assistència jurídica gratuïta.

En aquests supòsits, l'òrgan que decideix sobre la sol·licitud és sempre l'organisme identificat com a tal al país on s'ha de conèixer del procediment judicial.

1.3.11. Torn d'ofici i justícia gratuïta

Ja s'ha anticipat que des del 1996 el sistema de justícia gratuïta ha sofert una certa confusió amb els denominats torns d'ofici, ja que estaven identificats històricament amb els denominats advocats de pobres i s'utilitzaven els llistats dels torns d'ofici per servir els ciutadans amb dret reconegut a la justícia gratuïta.

És a dir, els **col·legis d'advocats** tenen estatutàriament l'obligació de **facilitar** el dret a la **defensa dels ciutadans**, per la qual cosa s'hi ha d'acudir en aquells casos en què el ciutadà es negui, pel motiu que sigui, a designar un advocat de la seva elecció i acudeixi al Col·legi d'Advocats en sol·licitud de professional, o bé es requereixi així per l'autoritat judicial davant la impossibilitat del procediment de continuar sense l'assistència de lletrat.

D'entre aquest grup solament seran ciutadans assistits pel sistema de justícia gratuïta els que tramitin el procediment administratiu per reconèixer el dret i obtinguin aquest pronunciament.

Quan la Llei, en l'article 30 esmentat i en el 37, parla de la retribució amb càrrec als fons públics, es refereix al sistema de justícia gratuïta i no a la resta de designacions que són igualment obligatòries per al lletrat i per als col·legis, i es planteja, d'aquesta manera, el problema del finançament del sistema de designació obligatori en el qual el ciutadà no té el reconeixement del dret i en els quals, si bé el lletrat pot percebre honoraris directament del client, la realitat ha posat de manifest la dificultat de la seva consecució.

Aquí s'obre el debat de fins a quin punt ha de ser afrontada pels col·legis o pels mateixos lletrats la càrrega de donar cobertura al dret de defensa, ja que és una obligació derivada de la naturalesa de l'Estat com un estat democràtic i de dret, que necessitarà, en una possible modificació de la llei, una referència sobre aquest tema.

Designacions obligatòries en el procés penal per defensar persones jurídiques imputades o responsables civils, que no tenen per llei la possibilitat de ser-los reconegut el dret a justícia gratuïta però que moltes vegades estan en estat d'insolvència real.

Assistència jurídica gratuïta i torn d'ofici NO és el mateix

L'assistència jurídica gratuïta és un servei públic destinat a garantir la tutela judicial efectiva a tots els ciutadans que acreditin insuficiència de recursos per litigar. La prestació d'aquest servei correspon, entre altres, als advocats i procuradors, i la seva gestió, als col·legis. L'Administració, com a responsable última del recte funcionament del servei d'assistència jurídica gratuïta, ha de finançar adequadament garantint el pagament de les despeses de la seva gestió als col·legis i una retribució digna, suficient i en termes raonables als advocats. Els advocats que prestin el servei d'assistència jurídica gratuïta hauran de sotmetre's a una formació continuada.

El torn d'ofici és un servei públic establert per garantir l'assistència i la defensa de les persones que sol·licitin advocat d'ofici o es neguin a nomenar-lo quan la seva intervenció sigui preceptiva, i consisteix a designar d'un advocat d'ofici. La prestació d'aquest servei correspon als advocats, i la seva gestió, als col·legis. Moltes d'aquestes designacions són per a l'assistència jurídica gratuïta, però no totes; algunes persones que no coneixen cap advocat i en necessiten un recorren als serveis del torn d'ofici. L'advocat designat d'ofici ha d'informar els interessats del seu deure de pagar els honoraris, excepte quan al client es reconegui el dret d'assistència jurídica gratuïta. A més, l'advocat ha d'informar al client de la distinció entre ambdues figures i de la possibilitat o no de sol·licitar l'assistència jurídica gratuïta, tenint en compte la capacitat econòmica en cada cas concret.

1.4. Particularitats procedimentals

En aquest apartat, fem referència a algunes normes específiques en determinades especialitats que incideixen en l'aplicació del dret d'assistència jurídica gratuïta.

1.4.1. Recurs d'empara constitucional

Pel que fa referència a l'actuació davant el Tribunal Constitucional en recurs d'empara, una vegada esgotats els recursos ordinaris, cal estar al que es disposa en l'Acord del Tribunal Constitucional de 18 de juny de 1996⁸.

⁽⁸⁾Publicat en el BOE de 19 de juny de 1996.

En aquest acord, es preveu la manera de comparèixer davant el Tribunal Constitucional, i s'ha de tenir en compte que aquest tribunal és rigorós en la seva aplicació.

D'aquesta manera, s'ha de tenir en compte que no serveixi un mer escrit o anunci davant el Tribunal Constitucional o, si s'escau, davant el tribunal ordinari que ha dictat la resolució que es pretén recórrer en empara constitucional, indicada la voluntat d'acudir al Tribunal Constitucional i la designació de professionals de Madrid per formular el recurs d'empara, sinó que cal:

Supòsits de recurs d'empara previstos en l'article 42 de la LOTC

- 1) **Presentació** dins de termini, davant el Tribunal Constitucional, d'**escrit** en què consti la voluntat d'interposar recurs d'empara constitucional.
- 2) L'**escrit** ha d'anar acompanyat de les còpies o testimoniades de les decisions o actes que es pretenguin impugnar i de la certificació acreditativa d'haver sol·licitat el reconeixement de la justícia gratuïta davant el Col·legi d'Advocats de Madrid o davant el Jutjat Degà del domicili de l'interessat.
- 3) En aquest cas, el **termini per interposar el recurs d'empara** queda suspès fins al reconeixement de la justícia gratuïta, fins i tot durant el temps de tramitació de la possible impugnació de la resolució de justícia gratuïta.

Supòsits de recursos d'empara previstos en els articles 43 i 44 de la LOTC

Quan el ciutadà ja té reconegut el dret a justícia gratuïta en el procediment judicial previ:

Articles 43 i 44 de la LOTC

Article 43

U. Les violacions dels drets i llibertats referits abans originades per disposicions, actes jurídics, omissions o simple via de fet del Govern o de les seves autoritats o funcionaris, o dels òrgans executius col·legiats de les comunitats autònomes o de les seves autoritats o funcionaris o agents, poden donar lloc al recurs d'empara una vegada s'ha esgotat la via judicial precedent.

Dos. El termini per interposar el recurs d'empara constitucional és el de vint dies següents a la notificació de la resolució recaiguda en el procés judicial previ.

Tres. El recurs solament es pot fonamentar en la infracció per una resolució ferma dels preceptes constitucionals que reconeixen els drets o llibertats susceptibles d'empara.

Article 44

U. Les violacions dels drets i llibertats susceptibles d'empara constitucional que tinguin l'origen immediat i directe en un acte o omisió d'un òrgan judicial poden donar lloc a aquest recurs sempre que es compleixin els requisits següents:

- Que s'hagin esgotat tots els mitjans d'impugnació previstos per les normes processals per al cas concret dins de la via judicial.
- Que la violació del dret o llibertat sigui imputable de manera immediata i directa a una acció o omisió de l'òrgan judicial amb independència dels fets que han donat lloc al procés en què s'han produït, sobre els quals el Tribunal Constitucional no entrarà a conèixer en cap cas.
- Que s'hagi denunciat formalment en el procés, si hi ha hagut l'oportunitat, la vulneració del dret constitucional tan aviat com pertoqui una vegada coneguda.

Dos. El termini per interposar el recurs d'empara és de trenta dies a partir de la notificació de la resolució recaiguda en el procés judicial.

Article 42 de la LOTC

Les decisions o actes sense valor de llei, emanats de les Corts o de qualsevol dels seus òrgans, o de les assemblees legislatives de les comunitats autònomes, o dels seus òrgans, que violin els drets i llibertats susceptibles d'empara constitucional poden ser recorreguts dins del termini de tres mesos des que siguin fermes conformement a les normes internes de les cambres i assemblees.

Vegeu també

Per a més informació, podeu consultar el punt «Tramitació de la insostenibilitat de la pretensió del ciutadà designat», de l'apartat titulat «Subjecció de l'advocat a la normativa de justícia gratuïta».

1) Si la **resolució judicial** que ha esgotat la via jurisdiccional prèvia procedeix d'un òrgan judicial amb seu a Madrid, s'ha d'interposar el recurs d'empara dins del termini previst en la LOTC, tret que l'advocat designat en la via judicial prèvia al·legui la insostenibilitat del recurs, segons el que es disposa en la Llei d'assistència jurídica gratuïta.

2) Si la **resolució judicial** que esgota la via judicial prèvia procedeix d'un òrgan judicial que no té seu a Madrid, s'ha de remetre, en el termini previst en els articles 43 i 44 de la LOTC, un escrit al TC en què es faci constar la intenció d'interposar recurs d'empara amb una relació succinta i circumstanciada dels fets en què es fonamenta la pretensió, i s'ha de sol·licitar que el Tribunal Constitucional requereixi la designació de professionals per defensar i representar l'interessat. En cas que el lletrat vulgui continuar en la defensa davant el TC, haurà d'indicar que continua en la defensa gratuïtament i sol·licitar solament la designació de procurador dels tribunals, acompanyant la deguda renúncia d'honoraris segons el que s'estableix en l'article 27 de la Llei d'assistència jurídica gratuïta.

3) Així mateix, s'ha d'acompanyar de còpia o testimoniatge de les resolucions judicials que es pretenguin impugnar en empara, acreditació de la data de la seva notificació i certificació del reconeixement de justícia gratuïta.

4) El Tribunal Constitucional pot denegar la sol·licitud de professionals si concorre manifestament algun dels motius següents:

- Presentació extemporània.
- No ser competència del TC l'enjudiciament de la matèria.
- No ser susceptibles de recurs d'empara constitucional les resolucions.
- No haver-se esgotat la via jurisdiccional procedent o tots els recursos utilitzables dins de la via judicial.
- Quan el ciutadà no té reconegut el dret a justícia gratuïta en la via judicial prèvia i es produeix insuficiència econòmica sobrevinguda, el ciutadà ha de dirigir escrit al TC manifestant la seva intenció de recórrer, acompanyant-hi les còpies o testimoniatsges de les resolucions judicials a recórrer i la certificació d'haver sol·licitat el reconeixement a la JG, i el termini queda suspès fins a la resolució de l'expedient per al reconeixement del dret.
- Així mateix, l'acord regula la manera de comparèixer davant el TC, per oposar-se a un recurs d'empara plantejada davant el TC, la compareixença quan en el procediment judicial previ no sigui preceptiva la intervenció de professionals, i la compareixença en recursos d'empara contra resolucions d'*habeas corpus*.

1.4.2. Recursos davant Tribunal Europeu de Drets Humans

El procediment davant el Tribunal Europeu de Drets Humans, per presumpta vulneració dels drets i garanties del Conveni Europeu de Drets Humans, una vegada esgotades totes les instàncies judicials nacionals, s'interposa mitjançant un **formulari de demanda** en què s'ha d'exposar un resum dels fets, drets que el ciutadà considera infringits, recursos exercitats, i acompanyat de les resolucions dictades per les autoritats públiques implicades.

En aquesta fase del procediment el ciutadà es pot dirigir directament al Tribunal, i no és preceptiva la intervenció d'advocat. És a partir del moment en què el Tribunal decideix notificar la demanda al Govern implicat que aquesta intervenció es fa necessària.

La sol·licitud de no disposar de mitjans econòmics i necessitar ser assistit amb justícia gratuïta s'ha de fer directament davant el Tribunal.

El Tribunal Europeu de Drets Humans amb seu a Estrasburg no s'ha de confondre amb el Tribunal de Justícia de la Unió Europea, que aborda qüestions de dret comunitari i té la seu a Luxemburg.

1.4.3. Recursos davant el Tribunal de Justícia de la Unió Europea

El procediment tramitat davant el Tribunal de Justícia és gratuït.

No obstant això, les parts han d'estar representades per un advocat facultat per exercir davant un òrgan jurisdiccional d'un estat membre, i els seus honoraris no són assumits pel Tribunal.

No obstant això, si una part no té mitjans suficients per fer front a totes o una part de les despeses del procés, pot sol·licitar el benefici de justícia gratuïta sense estar representada per un advocat. La sol·licitud ha d'anar acompanyada dels documents que provin que el sol·licitant no té mitjans.

Té un formulari específic per sol·licitar assistència jurídica gratuïta.

Publicat a *DOUE*, núm. 306, de 30 de novembre de 2018, pàgines 61 a 71 (11 pàg.). Informació: <www.curia.europa.eu>.

El formulari d'assistència jurídica gratuïta, publicat en el *Diari Oficial de la Unió Europea*, està disponible en el lloc web del Tribunal de Justícia de la Unió Europea, rúbrica «Tribunal general/procediment».

És obligatori utilitzar aquest formulari per sol·licitar assistència jurídica gratuïta tant si es fa abans de presentar un recurs com en el context d'un assumpte en tràmit. Les sol·licituds d'assistència jurídica gratuïta presentades sense utilitzar el formulari no es prenen en consideració.

1.4.4. Procés civil

Articles 32 i 33 Llei 1/2000, de 7 de gener, d'enjudiciament civil, sobre intervenció d'advocat i procurador d'ofici

Article 32. Intervenció no preceptiva d'advocat i procurador

1. Quan, no resultant preceptiva la intervenció d'advocat i procurador, el demandant pretengui comparèixer per si mateix i ser defensat per advocat, o ser representat per procurador, o ser assistit per tots dos professionals alhora, ho farà constar així en la demanda.

2. Rebuda la notificació de la demanda, si el demandat pretén valer-se també d'advocat i procurador, **ho ha de comunicar al tribunal dins dels tres dies següents, i pot sol·licitar també, si s'escau, el reconeixement del dret a l'assistència jurídica gratuïta. En aquest últim cas, el tribunal pot acordar la suspensió del procés fins que es produeixi el reconeixement o denegació d'aquest dret o la designació provisional d'advocat i procurador.**

3. La facultat d'acudir al procés amb l'assistència dels professionals a què es refereix l'apartat 1 d'aquest article correspondrà també al demandat quan l'actor no vagi assistit per advocat o procurador. El demandat ha de comunicar al tribunal la seva decisió en el termini de tres dies des que se li notifiqui la demanda, i s'ha de donar compte d'aquesta circumstància a l'actor. **Si aleshores el demandant vol valer-se també d'advocat i procurador, ho ha de comunicar al tribunal en els tres dies següents a la recepció de la notificació, i, si sol·licita el reconeixement del dret a l'assistència jurídica gratuïta, es pot acordar la suspensió en els termes previstos en l'apartat anterior.**

4. En la notificació en què es comuniqui a una part la intenció de la part contrària de servir-se d'advocat i procurador, s'informarà del dret que els correspon segons l'article 6.3 de la Llei d'assistència jurídica gratuïta, a fi que puguin fer la sol·licitud corresponent.

5. Quan la intervenció d'advocat i procurador no sigui preceptiva, de l'eventual condemna en costes de la part contrària a què s'hagi servit d'aquests professionals s'hauran d'excloure els drets i honoraris reportats per ells mateixos, tret que el Tribunal aprecii temeritat en la conducta del condemnat en costes o que el domicili de la part representada i defensada estigui en lloc diferent d'aquell en què s'ha tramitat el judici, i en aquest cas operen les limitacions a què es refereix l'apartat 3 de l'article 394 d'aquesta Llei. També s'han d'excloure, en tot cas, els drets reportats pel procurador com a conseqüència d'aquelles actuacions de caràcter merament facultatiu que hagin pogut ser practicades per les oficines judicials.

Article 33. Designació de procurador i d'advocat

1. Fora dels casos de designació d'ofici previstos en la Llei d'assistència jurídica gratuïta, correspon a les parts contractar els serveis del procurador i de l'advocat que els hagin de representar i defensar en judici.

2. No obstant això, **el litigant que no tingui dret a l'assistència jurídica gratuïta pot demanar que se li designi advocat, procurador o tots dos professionals, quan la seva intervenció sigui preceptiva o quan, no sent-ho, la part contrària hagi comunicat al Tribunal que actuarà defensada per advocat i representada per procurador.**

En cas que la petició la faci el demandat, ha de formular-la en el termini dels tres dies següents a la recepció de la cèdula d'emplaçament o citació.

Aquestes peticions s'han de fer i decidir conforme al que es disposa en la Llei d'assistència jurídica gratuïta, sense necessitat d'acreditar el dret a obtenir aquesta assistència, sempre que el sol·licitant es compromet a pagar els honoraris i drets dels professionals que se li designin.

Articles 265 i 339 de la Llei 1/2000, de 7 de gener, d'enjudiciament civil, sobre peritatges.

El titular de l'assistència jurídica gratuïta no ha d'acompanyar, amb la demanda o contestació, els dictàmens pericials que donin suport a les seves pretensions, i únicament ha d'anunciar-ho.

Article 265. Documents i altres escrits i objectes relatius al fons de l'assumpte

4t. Els dictàmens pericials en què les parts donin suport a les seves pretensions, sense perjudici del que es disposa en els articles 337 i 339 d'aquesta Llei. En cas que alguna de les parts sigui titular del dret d'assistència jurídica gratuïta, **no ha d'aportar res amb la demanda o amb la contestació del dictamen, sinó simplement anunciar-ho d'acord amb el que preveu l'apartat 1 de l'article 339.**

Article 339. Sol·licitud de designació de perits pel tribunal i resolució judicial sobre aquesta sol·licitud. Designació de perits per part del tribunal sense instància de part.

1. **Si qualsevol de les parts és titular del dret d'assistència jurídica gratuïta, no ha d'aportar el dictamen pericial amb la demanda o la contestació, sinó simplement anunciar-lo, a l'efecte que es procedeixi a designar perit judicialment, conforme al que s'estableix en la Llei d'assistència jurídica gratuïta.**

Article 440.3 de la Llei 1/2000, de 7 de gener, d'enjudiciament civil, sobre desnonament per falta de pagament.

Article 440. Citació per a la vista

3. Així mateix, s'ha d'expressar que, en cas de sol·licitar assistència jurídica gratuïta, el demandat ha de fer-ho en els **tres dies** següents a la pràctica del requeriment, i que la falta d'oposició al requeriment comporta la prestació del seu consentiment a la resolució del contracte d'arrendament que el vincula amb l'arrendador.

Si la sol·licitud d'assistència jurídica gratuïta es fa després dels tres dies assenyalats, la falta de designació de professionals no ha de suspendre la celebració del judici, excepte en els supòsits previstos en el paràgraf segon de l'article 16 de la Llei 1/96, de 10 de gener, d'assistència jurídica gratuïta, tal com es disposa en l'article 33.4 LEC.

1.4.5. Procés penal

Acusació particular. Les víctimes d'un delictes poden actuar en el procés penal activament com a acusació particular (**art. 109,110 i 761 de la Llei d'enjudiciament criminal**). El perjudicat té dret a ser part en el procés i dret a la gratuïtat de la justícia si té falta de mitjans suficients per litigar, en relació amb la **Sentència del Tribunal Constitucional 9/2008, de data 21 de gener de 2008, dictada en el Recurs d'empara 4375/2005.**

Llei 4/2015, de 27 d'abril, de l'Estatut de la víctima del delictes: dret a una participació activa de la víctima en el procés (art. 11 i 16). La **Llei orgànica 5/2000, de 12 de gener, reguladora de la responsabilitat penal dels menors, en l'article 25,** disposa que poden personar-se en el procediment com a acusadores particulars les persones ofeses directament pel delictes, els seus pares, els seus hereus o els seus representants legals si són menors d'edat o incapaces.

Directiva 2012/29/UE del Parlament Europeu i del Consell, de 25 d'octubre de 2012, per la qual s'estableixen normes mínimes sobre els drets, el suport i la protecció de les víctimes de delictes. En l'article 13 estableix que els estats han de garantir el dret a justícia gratuïta a les víctimes quan sigui part en el processal penal.

Amb relació a la justícia gratuïta de les víctimes en el procés penal, fem la reflexió que **solament un conjunt de víctimes té accés a la justícia gratuïta amb independència dels recursos econòmics** i, per això, el sistema actual de justícia gratuïta està en contradicció amb la Directiva 2012/29/UE, que persegueix garantir aquest dret a totes les víctimes que siguin part en el procés penal.

Article 9.3 RD 996/2003 de 25 de juliol. En l'ordre penal, i en cas que el jutjat o tribunal hagi acordat qualsevol de les mesures privatives de llibertat o restrictives de drets en els casos en què procedeixin conforme a la Llei, de manera que no sigui possible presentar la documentació exigida i en els terminis establerts, **el lletrat designat ha de remetre directament a la Comissió d'Assistència Jurídica Gratuïta la sol·licitud degudament signada per l'interessat.**

Arts. 21 a 28 RD 996/2003 de 25 de juliol: normes per al procediment per enjudiciar ràpidament delictes en què s'hagi procedit a designar advocat d'ofici. Aquest ha d'informar al seu defensat del dret que té per sol·licitar el benefici d'assistència jurídica gratuïta, i l'ha d'advertir que, si no se li reconeix el dret, ha d'abonar a càrrec seu els honoraris corresponents.

Quan s'escaigui, el lletrat ha de recollir del seu defensat la sol·licitud emplenada i degudament signada, i donar-ne trasllat en el termini de 48 hores al Servei d'Orientació Jurídica del Col·legi d'Advocats competent per tramitar-la.

Donada la immediatesa en la prestació d'assistència lletrada, no és necessària l'acreditació prèvia de la falta de recursos econòmics per part de l'assistit, sense perjudici de l'obligació de presentar la documentació necessària davant el Col·legi d'Advocats.

El sol·licitant d'assistència jurídica gratuïta està obligat a presentar la documentació necessària en el Servei d'Orientació Jurídica del Col·legi d'Advocats en els cinc dies següents a la data de la sol·licitud.

1.4.6. Mesures de protecció integral contra la violència de gènere

Article 20.6 de la Llei orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere, modificada pel **Reial decret llei 9/2018, de 3 d'agost, de mesures urgents per al desenvolupament del Pacte d'estat contra la violència de gènere, que afegeix, entre altres, l'apartat 6 en l'article 20.**

6. L'advocat o advocada designat per a la víctima ha de tenir també habilitació legal per representar-la processalment fins a designar el procurador o procuradora, en tant la víctima no s'hagi personat com a acusació conforme al que es disposa en l'apartat següent. Fins llavors l'advocat o advocada ha de complir el deure assenyalament de domicili a l'efecte de notificacions i trasllats de documents.

1.4.7. Jurisdicció social

En la Llei 36/2011, de 10 d'octubre, reguladora de la jurisdicció social, cal fer esment als articles 21 i 235.

En la instància, la defensa per advocat i la representació tècnica per graduat social col·legiat tenen caràcter facultatiu. En el cas del recurs de suplicació, és preceptiva la defensa d'advocat o la representació tècnica per part de graduat social col·legiat, i en el recurs de cassació és preceptiva la defensa d'advocat.

Quan l'assistència professional és facultativa, qualsevol dels litigants pot utilitzar-la, i és per compte seu el pagament dels honoraris, amb les excepcions fixades en la normativa sobre assistència jurídica gratuïta.

La justícia gratuïta es concedeix a tots els treballadors en les demandes laborals davant els jutjats socials i en les demandes davant l'ordre contenciós administratiu, sempre que se substanciïn en la condició de treballador (art. 2.d) LAJG).

En els recursos de suplicació i cassació, l'article 235 LJS, referent a les costes, indica que en la sentència es poden imposar les costes a la part vençuda en el recurs, excepte quan gaudeixi del benefici de justícia gratuïta.

Article 21. Intervenció d'advocat, graduat social col·legiat o procurador

1. La defensa per advocat i la representació tècnica per graduat social col·legiat té caràcter facultatiu en la instància. En el recurs de suplicació, els litigants han d'estar defensats per advocat o representats tècnicament per graduat social col·legiat. En el recurs de cassació i en les actuacions processals davant el Tribunal Suprem és preceptiva la defensa d'advocat. Quan la defensa sigui facultativa, amb excepció del que es preveu en l'article següent, pot utilitzar-la qualsevol dels litigants, i en aquest cas és a compte seu el pagament dels honoraris o drets respectius amb les excepcions previstes en la legislació sobre assistència jurídica gratuïta.

2. Si el demandant pretén comparèixer en el judici assistit d'advocat o representat tècnicament per graduat social col·legiat o representat per procurador, ho ha de fer constar en la demanda. Així mateix, el demandat ha de posar aquesta circumstància en coneixement del jutjat o tribunal per escrit, dins dels dos dies següents al de la seva citació per al judici, a fi de que, traslladada aquesta intenció a l'actor, aquest pugui ser representat tècnicament per graduat social col·legiat o per procurador, designar advocat en un altre

termini igual o sol·licitar la seva designació mitjançant el torn d'ofici. La falta de compliment d'aquests requisits comporta la renúncia de la part al dret de valer-se d'advocat, procurador o graduat social col·legiat en l'acte de judici.

3. Si en qualsevol altra actuació, diferent de l'acte de judici, qualsevol de les parts pretén actuar assistit de lletrat, el secretari judicial ha d'adoptar les mesures oportunes per garantir la igualtat de les parts.

4. La sol·licitud de designació d'advocat pel torn d'ofici pels treballadors i els beneficiaris del sistema de seguretat social, que per disposició legal tenen tots el dret a l'assistència jurídica gratuïta, dona lloc a la suspensió dels terminis de caducitat o la interrupció de la prescripció d'accions. Quan l'advocat designat per a un procés consideri insostenible la pretensió, ha de seguir el procediment previst en els articles 32 a 35 de la Llei 1/1996, de 10 de gener, d'assistència jurídica gratuïta.

5. Els funcionaris i el personal estatutari, en la seva actuació davant l'ordre jurisdiccional social com a empleats públics, gaudeixen del dret a l'assistència jurídica gratuïta en els mateixos termes que els treballadors i beneficiaris del sistema de Seguretat Social.

Article 235. Imposició de costes i conveni transaccional

1. La sentència ha d'imposar les costes a la part vençuda en el recurs, excepte quan tingui el benefici de justícia gratuïta o quan es tracti de sindicats, o de funcionaris públics o personal estatutari que hagin d'exercitar els seus drets com a empleats públics davant l'ordre social.

Les costes han de comprendre els honoraris de l'advocat o del graduat social col·legiat de la part contrària que hagi actuat en el recurs en defensa o en representació tècnica de la part, sense que l'atribució d'aquests honoraris en les costes pugui superar la quantitat de mil dos-cents euros en recurs de duplicació i de mil vuit-cents euros en recurs de cassació.

1.4.8. Jurisdicció militar

Articles 10 i 102 de la Llei orgànica 4/1987, de 15 de juliol, de la competència i organització de la jurisdicció militar.

La justícia militar s'administra gratuïtament i tothom té dret a la defensa davant la jurisdicció militar, i es conclou, d'una interpretació integrada d'aquests preceptes legals, que els militars tenen dret a l'assistència jurídica gratuïta, amb independència dels seus recursos econòmics, per a la defensa en aquells procediments que se segueixin enfront d'ells en l'àmbit de la jurisdicció militar.

1.4.9. Jurisdicció voluntària

Disposició final 19a. de la Llei 15/2015, de 2 de juliol, de la jurisdicció voluntària

En la mesura que la Llei desjudicialitza i encomana a notaris i registradors determinats expedients en exclusivitat, es preveu que els ciutadans que hagin d'acudir-hi puguin obtenir el dret de justícia gratuïta, per evitar situacions d'impossibilitat d'exercici d'un dret, que fins ara era gratuït, per falta de mitjans. En els supòsits en què s'estableix la competència exclusiva de notaris i registradors, es preveu que els beneficiaris del dret a assistència jurídica gratuïta disposen de bonificacions dels aranzels notariais i registrals.

Disposició final 19a. Gratuïtat de determinats expedients notarial i registrals

1) Es reconeixen les prestacions previstes en la normativa d'assistència jurídica gratuïta referides a la reducció dels aranzels notarial i registrals, la gratuïtat de les publicacions i, si s'escau, la intervenció de perits, en els expedients següents:

a) En matèria de successions: el de declaració d'hereus abintestat; el de presentació, adveració, obertura i lectura, i protocolització de testaments, i el de formació d'inventari de la Llei de 28 de maig de 1862, del notariat.

b) En matèria de drets reals: la partió i amollonament de les finques inscrites; el de domini per immatricular finques que no estiguin inscrites a favor de cap persona; el de represa del tracte successiu interromput; el d'esmena de la doble o múltiple immatriculació, i el d'alliberament registral de càrregues o gravàmens extingits per prescripció, caducitat o no ús, de la Llei hipotecària.

2) L'acreditació dels requisits per reconèixer el dret a les prestacions assenyalades en l'apartat anterior ha de tenir lloc, de conformitat amb el que es disposa en la Llei d'assistència jurídica gratuïta, davant el col·legi notarial o registre que correspongui, els quals tindran les facultats previstes per aquesta llei per verificar l'exactitud i realitat de les dades econòmiques que proporcionin els sol·licitants.

Quan se sol·liciti el reconeixement del dret per a l'assistència de lletrat en els casos de separació o divorci davant notari, l'acreditació s'ha de fer de la mateixa manera prevista en la Llei d'assistència jurídica gratuïta.

1.4.10. Assistència jurídica gratuïta en assumptes no judicials

La Llei 5/2012, de 6 de juliol, de mediació en assumptes civils i mercantils disposa, en la seva disposició addicional 2a., que «les administracions públiques competents han de procurar incloure la mediació dins de l'assessorament i orientació gratuïts previs al procés, previstos en l'article 6 de la Llei 1/1996, de 10 de gener, d'assistència jurídica gratuïta, en la mesura que permeti reduir tant la religiositat com els seus costos».

La reforma de la LAJG per la Llei 42/2015 ha introduït una referència expressa en el seu article 6.1 sobre la gratuïtat de l'assessorament i orientació per acudir a la mediació com a alternativa als tribunals; per tant, observeu que no s'està reconeixent la gratuïtat del mateix procediment de mediació. La Llei 42/2015, en el preàmbul, diu que «l'obligació de facilitar aquesta informació **no comporta que s'hagin d'assumir les despeses generades en la sessió informativa** a què es refereix la Llei 5/2012, de 6 de juliol, de mediació en assumptes civils i mercantils».

Han estat les comunitats autònomes les que, dins dels seus àmbits estrictament competencials, han dictat diverses normes legals per les quals es fa extensible expressament l'assistència jurídica gratuïta a la mediació.

Per exemple, a Catalunya, amb el que es disposa en l'article 27 de la Llei 15/2009, de 22 de juliol, de mediació en l'àmbit del dret privat, que reconeix que «1. Les persones que es dirigeixin al Centre de Mediació de Dret Privat de Catalunya, en els supòsits establerts per la present Llei, poden gaudir del benefici de gratuïtat, sempre que es donin les condicions materials establertes

per les normes reguladores de l'assistència jurídica gratuïta. El benefici de gratuïtat han de concedir-lo els òrgans que es determinin reglamentàriament, per mitjà del procediment que s'estableixi també reglamentàriament».

1.4.11. Assistència jurídica gratuïta en l'àmbit penitenciari

El Servei d'Orientació i Assistència Jurídica Penitenciària, pel fet d'anar destinat a un sector de la població amb nuls o escassos recursos econòmics, és un dels aspectes més importants de la dimensió social de l'advocacia i del contingut real del dret de defensa.

Els primers serveis d'orientació i assistència jurídica penitenciària van ser iniciativa d'advocats amb una especial sensibilitat i interès per servir a la societat. El primer a crear-se va ser el del Colegio de Abogados del Señorío de Vizcaya el 1986; el van seguir Àlaba i Madrid el 1989, i als anys noranta del segle passat es van anar establint en la majoria de col·legis.

El sistema d'assistència jurídica gratuïta vigent no preveu la designació de lletrat del torn d'ofici per als assumptes penitenciaris, exceptuant la revisió de determinades actuacions del Jutjat de Vigilància Penitenciària davant l'Audiència Provincial, quan resulta evident que l'orientació i l'assistència lletrada és necessària en moments anteriors i és peça clau per a una harmonia amb l'article 24 de la Constitució, ja que no hem d'oblidar que l'execució de la pena forma part del mateix procés penal fins al compliment d'aquesta pena.

No hi ha cap precepte que reguli l'assistència d'advocat i procurador davant el Jutjat de Vigilància Penitenciària, a excepció del que es disposa en la **disposició addicional cinquena de la LOPJ** sobre recursos.

El finançament d'aquests serveis és el tema clau; des dels col·legis s'han estat finançant amb els seus propis fons o mitjançant acords de col·laboració amb les comunitats autònomes, ajuntaments i altres entitats.

El Consell General de l'Advocacia Espanyola demana des de fa temps que s'ampliï el contingut material del dret per evitar que s'origini indefensió; entre aquestes demandes, al·ludeix a la necessitat d'incloure un nou article que consideri preceptiva l'assistència lletrada en totes les seves actuacions davant el Jutjat de Vigilància Penitenciària garantint el dret de defensa en les seves fases prèvies, fins i tot les administratives.

En l'article 242.i de l'RP es diu que «l'intern pot assessorar-se per lletrat, funcionari o per qualsevol persona que designi durant la tramitació de l'expedient i per redactar el plec de descàrrecs». La possibilitat d'assessorament inclou la possibilitat de l'assessorament amb assistència d'advocat de l'intern. El Tribunal Constitucional ha manifestat que ha de ser permesa l'assistència de lletrat, sia per redactar la contestació al plec de càrrecs o per preparar la compareixença de l'intern davant l'òrgan sancionador, encara que amb matisos, i és que aquest assessorament no inclou la presència física del lletrat davant l'òrgan sancionador, i el dret a l'assistència d'advocat de l'article 24.2 no afecta el dret a l'assistència jurídica gratuïta. L'advocat que assessori l'intern ha de ser pagat per ell mateix. (Sentències 2/1987 de 21 de gener, 74/1985 de 18 de juny, 1 de desembre de 1987, 17 de maig de 1993, 12 de juny de 1993, 26 de novembre de 1996)

2. Funcionament del torn d'ofici

2.1. Paper dels col·legis d'advocats i consells generals

Recollint la tradició històrica que ha quedat exposada mínimament en el primer apartat d'aquest treball, la Llei 1/96, de 10 de gener, d'assistència jurídica gratuïta va optar, d'entre tots els sistemes possibles en establir el sistema de justícia gratuïta vigent a l'Estat espanyol, pel sistema d'atribuir als col·legis professionals l'organització dels serveis d'assistència lletrada i defensa i representació gratuïtes, si bé amb l'obligació de garantir en tot cas la prestació continuada.

Són els consells generals de l'advocacia espanyola i dels col·legis de procuradors dels tribunals d'Espanya i els seus **col·legis respectius** els que regulen i organitzen, mitjançant les seves **juntes de govern**, els serveis obligatoris d'assistència lletrada i de defensa i representació gratuïtes, garantint en tot cas la seva prestació continuada i atenent a criteris de funcionalitat i d'eficiència segons el que es disposa en l'article 22 de la Llei 1/96, de 10 de gener, d'assistència jurídica gratuïta.

Article 22. Gestió col·legial dels serveis d'assistència lletrada, de defensa i de representació gratuïtes

Els consells generals de l'advocacia espanyola i dels col·legis de procuradors dels tribunals d'Espanya i els seus col·legis respectius han de regular i organitzar, mitjançant les seves juntes de govern, els serveis obligatoris d'assistència lletrada i de defensa i representació gratuïtes, garantint en tot cas la seva prestació continuada i atenent a criteris de funcionalitat i d'eficiència.

Els professionals que prestin el servei obligatori de justícia gratuïta tenen dret a una compensació que ha de tenir caràcter indemnitzatori.

Els col·legis d'advocats han d'implantar serveis d'assessorament als peticionaris d'assistència jurídica gratuïta amb la finalitat d'orientar i canalitzar les seves pretensions. Aquest assessorament ha de tenir en tot cas caràcter gratuït per als sol·licitants.

Els col·legis d'advocats han de facilitar als sol·licitants d'assistència jurídica gratuïta la informació necessària en relació amb el compliment dels requisits per concedir-la, i l'auxili en la redacció de les sol·licituds corresponents.

Així mateix, imposa als col·legis d'advocats l'obligació d'implantar serveis d'assessorament als peticionaris d'assistència jurídica gratuïta amb la finalitat d'orientar i encaminar les seves pretensions i donar-los la informació necessària en relació amb el compliment dels requisits per concedir el dret a justícia gratuïta.

En l'**article 24** de la Llei s'indica, sobre aquest tema, que els col·legis han d'establir sistemes de distribució objectiva i equitativa dels diferents torns i mitjans per designar els professionals d'ofici, sistemes que són públics per a tots els col·legiats i que els sol·licitants de justícia gratuïta poden consultar.

Així mateix, s'estableix l'obligació, tret del cas de dimensió reduïda de l'activitat en l'àmbit territorial d'algun col·legi, de constituir torns de guàrdia permanent per prestar el servei d'assistència al detingut, corol·lari evident del que es disposa en l'article 520 de la LECrim.

Finalment, l'**article 26** de la mateixa norma legal estableix la responsabilitat patrimonial, de conformitat amb les normes que regulen el procediment administratiu, dels col·legis professionals pel que fa referència al funcionament dels serveis d'assistència jurídica gratuïta.

Article 24. Distribució per torns

Els col·legis professionals han d'establir sistemes de distribució objectiva i equitativa dels diferents torns i mitjans per a designar els professionals d'ofici. Aquests sistemes han de ser públics per a tots els col·legiats i poden ser consultats pels sol·licitants d'assistència jurídica gratuïta.

Els col·legis d'advocats, excepte aquells en què per la reduïda dimensió de l'activitat no sigui necessari, han de disposar d'un torn de guàrdia permanent per prestar el servei d'assistència lletrada al detingut i un altre per prestar els serveis d'assessorament previ i d'assistència lletrada per a les víctimes de violència de gènere, terrorisme, tràfic d'éssers humans i de menors d'edat i persones amb discapacitat intel·lectual o malaltia mental que siguin víctimes de situacions d'abús o maltractament.

Article 26. Responsabilitat patrimonial

Pel que fa al funcionament dels serveis d'assistència jurídica gratuïta, els col·legis d'advocats i de procuradors estan subjectes als mateixos principis de responsabilitat patrimonial establerts per a les administracions públiques per la Llei 30/1992, de 26 de novembre, de règim jurídic de les administracions públiques i del procediment administratiu comú.

Organització dels diferents torns d'ofici

L'organització dels diferents torns d'ofici és regulada per cada Col·legi d'Advocats en la seva normativa, i en conseqüència hi ha moltes diferències entre ells. Hi ha una tendència a establir cada vegada torns més especialitzats per poder oferir una assistència més eficaç. Així, el Col·legi d'Advocats de Madrid va posar en marxa, l'any 2017, nous torns d'ofici especialitzats en l'assistència a col·lectius cada vegada més vulnerables: víctimes de tràfic d'éssers humans, assistència a víctimes de delictes d'odi, víctimes amb discapacitat objecte d'abús o maltractament i víctimes de discriminació per diversitat sexual i de gènere.

2.2. Accés al torn d'ofici

Respecte als advocats que s'inscriguin en els serveis de justícia gratuïta, ja s'ha indicat que l'article 24 exigeix que els col·legis professionals estableixin un sistema d'accés públic a tots els col·legiats, amb una distribució objectiva dels diferents torns, i l'obligació de constituir torns de guàrdia per prestar el servei d'assistència lletrada al detingut.

Aquest **precepte** ha de ser **complementat** amb el que es disposa en l'**article 25 de la mateixa Llei**, que remet a la futura normativa reglamentària l'establiment dels requisits generals mínims de formació i especialització necessaris per prestar els serveis d'assistència jurídica gratuïta, amb la finalitat d'assegurar un nivell de qualitat i competència professional que garanteixi el dret constitucional a la defensa, requisits que són de compliment obligat, sense perjudici dels requisits complementaris que poden establir les comunitats autònomes competents.

Article 25. Formació i especialització

El Ministeri de Justícia, de manera coordinada amb les comunitats autònomes competents, amb previ informe dels consells generals de l'advocacia i dels procuradors dels tribunals d'Espanya, ha d'establir els requisits generals mínims de formació i especialització necessaris per prestar els serveis obligatoris d'assistència jurídica gratuïta, a fi d'assegurar un nivell de qualitat i de competència professional que garanteixi el dret constitucional a la defensa. Aquests requisits són d'obligat compliment per a tots els col·legis professionals.

És per això que el 3 de juny de 1997 l'**Ordre del Ministeri de Justícia** va establir, en l'article primer:

1) Requisits generals mínims exigibles als advocats per prestar els serveis d'assistència jurídica gratuïta:

- Tenir residència habitual i despatx obert en l'àmbit del col·legi respectiu i, en cas que el col·legi tingui establertes demarcacions territorials especials, tenir despatx a la demarcació territorial corresponent, tret que, quant a aquest últim requisit, la Junta de Govern del col·legi ho dispensi excepcionalment per a una millor organització i eficàcia del servei.
- Acreditar més de tres anys en l'exercici efectiu de la professió.
- Estar en possessió del diploma del curs de l'Escola de Pràctica Jurídica o de cursos equivalents homologats pels col·legis d'advocats, o haver superat els cursos o proves d'accés als serveis de torn d'ofici i assistència lletrada al detingut establerts per les juntes de govern dels col·legis d'advocats.

2) Excepcionalment, la **Junta de Govern** de cada col·legi pot dispensar motivadament el compliment del requisit establert en l'apartat 3 del punt anterior si concorren en el sol·licitant mèrits i circumstàncies que acrediten la seva capacitat per prestar el servei.

Per tant, s'estableixen dos sistemes d'accés diferenciats, als quals ha de ser aplicable sempre el requisit objectiu de disposar de tres anys d'exercici previ: l'accés mitjançant la formació i l'accés per mèrits.

Aquesta **ordre** ministerial es va entendre **no aplicable a Catalunya**, en tant comunitat autònoma que havia assumit competències en matèria de justícia i, per tant, competent per desplegar reglamentàriament la normativa disposada en la Llei d'assistència jurídica gratuïta.

Per això, l'article 15 del Decret de la Generalitat de Catalunya 252/96, de 5 de juliol, de creació de les comissions d'assistència jurídica gratuïta, regulació del procediment per al reconeixement del dret a assistència jurídica gratuïta i subvenció per les actuacions professionals dels advocats i procuradors a Catalunya, estableix que l'accés dels advocats als serveis de defensa gratuïta i assistència lletrada al detingut o pres és regulat pel Consell de Col·legis d'Advocats de Catalunya; aquestes normes poden exigir una experiència professional prèvia per a l'accés i, en tot cas, han d'ajustar-se als requisits de formació i especialització que hagi pogut establir el Ministeri de Justícia i el Departament de Justícia i han de ser comunicades al Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya.

En compliment d'aquest precepte, el Consell dels Il·lustres Col·legis d'Advocats de Catalunya va aconseguir acord en data 3 de juliol de 1998, pel qual s'establien, com a requisits d'accés al torn d'ofici i assistència al detingut:

- Haver exercit un mínim de tres anys abans de la inscripció.
- Haver superat els cursos d'una escola de pràctica jurídica, degudament validada pel Consell dels Il·lustres Col·legis d'Advocats de Catalunya.
- Exercir la professió en domicili professional radicat a l'àmbit territorial del col·legi en què es proposi inscriure el detingut al torn d'ofici i assistència.

A continuació, l'acord estableix que els diferents col·legis poden exigir altres requisits complementaris per inscriure el detingut en els seus serveis de torn d'ofici i assistència, i estableix una via alternativa d'accés en els col·legis en què tinguin regulada la passantia, de manera que els lletrats que l'acreditin poden accedir-hi, de conformitat amb les normes establertes en els respectius col·legis.

L'acord regula també una sèrie d'incompatibilitats que busquen garantir la disponibilitat per prestar el servei, com són la impossibilitat de causar-hi alta dels funcionaris o els que tinguin dependència laboral amb qualsevol empresa pública o privada, tret que acreditin, mitjançant certificació de l'organisme o empresa per a la qual estiguin prestant serveis, que en el seu horari laboral tenen disponibilitat preferent per a qüestions relacionades amb el torn d'ofici i assistència al detingut.

Lectura recomanada

L'article 15 del Decret de la Generalitat de Catalunya 252/96, de 5 de juliol, es va publicar en el *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* de 10 de juliol de 1996.

Lectura recomanada

L'acord aconseguit pel Consell dels Il·lustres Col·legis d'Advocats de Catalunya es va publicar en el *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* de 24 de juliol de 1998.

El cas de Barcelona

A l'empara de la possibilitat prevista en l'acord indicat, segons el qual els diferents col·legis d'advocats poden establir requisits complementaris, diferents col·legis de l'àmbit de Catalunya, com és el cas de Barcelona, han establert en les seves reglamentacions de torn d'ofici criteris més concordes amb el que es disposa en l'Ordre ministerial de 3 de juny de 1997.

Finalment, estableix la incompatibilitat dels lletrats amb algun tipus de representació política d'assumir la defensa d'ofici en cap assumpte que tingui relació amb l'Administració en la qual estiguin assumint aquesta representació.

I, finalment, solament permet l'adscripció al torn d'ofici i assistència lletrada en un sol Col·legi d'Advocats.

De les diferents regulacions internes en els diversos col·legis d'advocats territorialment competents a Catalunya, es pot establir una línia comuna en la tendència següent:

- Establir normes d'accés més concordes amb el que es disposa en l'Ordre ministerial de 3 de juny de 1997.
- Establir normes que incrementen la necessitat de formació prèvia o anys d'exercici previs per a determinats torns específics en atenció a l'especialitat o sensibilitat de la matèria a tractar-hi, com els torns d'estrangeria, menors, penitenciari, violència contra la dona, procediments de jurat o assistència jurídica per a menors estrangers no acompanyats.

Passa el mateix en els diferents col·legis d'altres comunitats autònomes; és usual que diferents col·legis d'advocats exigeixin certs requisits específics per accedir als torns més especialitzats, i es requereixen una formació addicional i, generalment, més anys d'antiguitat en l'exercici professional.

En l'actualitat els diferents col·legis d'advocats equiparen en general el màster als seus cursos formatius pràctics tenint en compte els requisits d'accés a la professió de l'advocacia establerts en la Llei 34/2006, i per tant l'existència dels nous màsters d'advocacia, en relació amb els requisits d'accés al torn d'ofici i pel que es refereix al requisit de formació de l'Ordre ministerial de 3 de juny de 1997 («estar en possessió del diploma del curs de l'Escola de Pràctica Jurídica o de cursos equivalents homologats pels col·legis d'advocats, o haver superat els cursos o proves d'accés als serveis de torn d'ofici i assistència lletrada al detingut establerts per les juntes de govern dels col·legis d'advocats»). Això no eximeix de la necessitat de superar els cursos específics que cada Junta de Govern estimi necessaris i no s'incloguin en el màster, com per exemple el de torn de menors, estrangeria i violència de gènere, en diversos col·legis, i/o la superació d'una prova d'accés al torn similar a un certificat d'aptitud professional.

2.3. Obligacions de l'advocat: autonomia professional i deontologia

Quant a la manera d'actuar de l'advocat designat per a una defensa concreta, és una conclusió molt clara que si el sistema de justícia gratuïta cerca garantir l'efectivitat del dret a l'accés a la justícia en condicions d'igualtat per a tots els ciutadans amb independència de les seves possibilitats econòmiques, l'advocat no pot tenir unes obligacions essencials diferents de les que regeixen l'exercici general de l'advocacia.

És per això que l'article 23 de la Llei recull que els professionals inscrits en els serveis de justícia gratuïta han de desenvolupar la seva activitat amb llibertat i independència de criteri, amb subjecció a les normes deontològiques i a les que disciplinen el funcionament dels serveis col·legials de justícia gratuïta.

Per tant, l'advocat està subjecte a les condicions següents:

- Deontologia professional general, ja que la seva manera d'actuar no ha de ser diferent de la de qualsevol altre encàrrec professional.
- Previsions específiques del sistema de justícia gratuïta, que busquen el funcionament correcte del servei de justícia gratuïta.

2.4. Subjecció de l'advocat a la normativa de justícia gratuïta

Els diferents col·legis professionals han pogut establir, en el marc de les seves competències d'organització i gestió dels serveis de defensa gratuïta i assistència lletrada al detingut, **reglamentacions internes** que l'advocat ha de respectar.

Aquestes reglamentacions s'incorporen a l'ordenament jurídic, ja que han de ser declarades ajustades a la legalitat per l'Administració competent, que en el cas de Catalunya és el Departament de Justícia.

A més, l'article 31 de la Llei 1/96 estableix l'obligació dels advocats designats d'exercir les seves funcions d'assistència i representació de manera real i efectiva fins a terminar el procés en la instància judicial de què es tracti, i si s'escau l'execució de les sentències, si les actuacions processals en aquesta es produeixen dins dels dos anys següents a la resolució judicial dictada en la instància, sense perjudici de l'efecte de les causes de renúncia o excusa i de substitució que estiguin previstes en la Llei.

En aquest apartat destaquen quatre qüestions.

Tramitació de la insostenibilitat de la pretensió del ciutadà designat

Moltes vegades l'advocat es troba davant un client designat d'ofici que li planteja una pretensió insostenible jurídicament davant els tribunals. Com a conseqüència d'això, el Col·legi d'Advocats, en tramitar l'expedient de sol·licitud de reconeixement del dret a justícia gratuïta, té un marc d'actuació més estret perquè està legitimat a rebutjar la sol·licitud solament quan aquesta pretensió és manifestament insostenible. En el cas de pretensions que, essent insostenibles, no ho siguin de manera absurda ni manifesta i en les quals l'interessat tingui dret a justícia gratuïta, s'ha de procedir a efectuar designació.

Davant d'aquesta conjuntura, si el client vol formular la pretensió costi el que costi en contra del criteri del lletrat, la Llei 1/96, de 10 de gener, d'assistència jurídica gratuïta, preveu, en els **articles 32 i següents**, la possibilitat de tramitar aquesta **insostenibilitat**, de manera que la Comissió de Justícia Gratuïta ha de recaptar, junt amb l'informe del lletrat, l'informe del Col·legi d'Advocats i del Ministeri Fiscal, i solament quan tots coincideixin en la insostenibilitat de la pretensió s'ha de negar la designació d'advocat per exercir-la i, si s'escau, el ciutadà ha de litigar amb els seus propis mitjans.

La intervenció en aquest expedient dota de garantia el sistema previst legalment, que ha de guardar un equilibri entre el dret del ciutadà a accedir gratuïtament a la justícia i l'esforç econòmic que això representa, amb la finalitat que els recursos públics destinats a aquesta finalitat no puguin sustentar pretensions capritxoses i sense fonament, tal com ho ha indicat el Tribunal Constitucional⁹.

Idees clau en la insostenibilitat

- a) Quan l'advocat designat per a un procés consideri insostenible la pretensió que es vol fer valer, **ha de comunicar-ho a la Comissió d'Assistència Jurídica Gratuïta dins dels quinze dies següents a la seva designació** exposant els motius jurídics en què fonamenta la seva decisió. Transcorregut aquest termini sense que es produeixi aquesta comunicació, o sense que l'advocat demani la seva interrupció per falta de la documentació necessària per avaluar la pretensió, aquest queda obligat a assumir la defensa.
- b) Formulada la insostenibilitat de la pretensió, **la Comissió ha de recaptar del Col·legi d'Advocats un dictamen sobre la seva viabilitat, que s'ha d'emetre en el termini de quinze dies. Així mateix, s'ha de sol·licitar informe fonamentat del Ministeri Fiscal quan el dictamen del Col·legi d'Advocats coincideixi amb el de l'advocat designat.** Aquest informe s'ha d'emetre en el termini de sis dies.
- c) **Si el Col·legi d'Advocats o el Ministeri Fiscal estimen defensable la pretensió, s'ha de procedir a nomenar un segon advocat.** Els dictàmens emesos pel Col·legi d'Advocats i pel Ministeri Fiscal han de ser aportats al nou advocat, per a qui és obligatòria la defensa.

Nota

Si el Col·legi d'Advocats o el Ministeri Fiscal consideren que la pretensió és sostenible, s'ha de designar un segon professional per al qual la defensa és obligatòria.

⁽⁹⁾Sentències del Tribunal Constitucional 12/1998, 95/2003 o 7/2008, entre altres.

d) En cas que el Col·legi d'Advocats i el Ministeri Fiscal estimin indefensible la pretensió, la Comissió d'Assistència Jurídica Gratuïta ha de desestimar la sol·licitud.

e) En l'ordre penal, i respecte dels condemnats, no cal formular insostenibilitat de la pretensió.

Renúncia a la defensa per part de l'advocat

Com s'ha vist, l'any 1870 ja es va considerar que els advocats designats per defensar les causes de pobres no tenien possibilitat de renunciar a la defensa, excepte en les causes penals i per motius personals, justificats i reconeguts pels degans.

Aquesta impossibilitat ha perviscut en el temps i ha passat a l'**actual sistema de justícia gratuïta**, recollit en l'article 31 de la Llei 1/96, si bé temperat per la possibilitat que hi hagi altres causes de renúncia, totalment legítimes, que es preveuen en els respectius reglaments interns i que han de ser complementades amb les causes d'incompatibilitat per assumir la defensa per motius deontològics.

Norma general: la designació feta en el torn d'ofici és irrenunciable per a l'advocat, i la possibilitat d'excusa es preveu legalment solament en l'ordre penal.

Article 31. Obligacions professionals

Els advocats i procuradors designats han d'exercir les seves funcions d'assistència i representació de manera real i efectiva fins a terminar el procés en la instància judicial de què es tracti, i si s'escau fins a l'execució de les sentències, si les actuacions processals en aquesta instància es produeixen dins dels dos anys següents a la resolució judicial dictada en la instància, **sense perjudici de l'efecte de les causes de renúncia o excusa que estiguin previstes en la Llei.**

Els advocats designats poden **excusar-se de la defensa solament en l'ordre penal**. Per a això ha de concórrer un motiu personal i just, que ha de ser apreciat pels degans dels col·legis.

L'excusa s'ha de formular en el termini de tres dies des de la notificació de la designació i resoldre en el termini de cinc dies des de la seva presentació.

La finalitat última de la Llei és evitar una successió d'advocats que renunciïn a la defensa d'un assumpte determinat, amb el perjudici consegüent per al ciutadà afectat, però aquesta finalitat s'ha de temperar amb la possibilitat de designar un segon advocat quan concorri una causa legítima per fer-ho.

Substitució de l'advocat designat

La Llei 3/2018, d'11 de juny, ha afegit un nou article 21 bis a la Llei 1/96, de 10 de gener, pel qual es **permet substituir el professional designat, però solament a instància del beneficiari**; l'advocat designat no té legitimació i no pot instar la substitució en vista d'aquesta norma.

Article 21 bis. Substitució del professional designat

1. La persona beneficiària de l'assistència jurídica gratuïta té dret a instar la designació de nous professionals mitjançant sol·licitud justificada degudament, que no suspèn la designació dels professionals que ja estava acordada.
2. Ha de formular aquesta sol·licitud davant el col·legi professional que hagi fet la designació. Rebuda la sol·licitud, aquest col·legi ha de donar trasllat per cinc dies al professional la substitució del qual s'interessa i, a continuació, resoldre de manera motivada en el termini de quinze dies.
3. El col·legi professional corresponent a la Comissió de Justícia Gratuïta ha de comunicar la resolució, apreciant que concorre causa que justifica la substitució, a la persona sol·licitant i, de manera immediata, al nou professional que designi en aquest cas.
4. La Comissió d'Assistència Jurídica Gratuïta pot denegar la tramitació de la sol·licitud de substitució, confirmant la designació dels professionals actuants, sempre que la sol·licitud es fonamenti en una causa que ja hagi estat objecte de denegació en relació amb el mateix assumpte i professional, sense que concorrin nous fets o circumstàncies que la justifiquin.
5. Les resolucions que deneguin el dret a designar nou professional poden ser impugnades pel beneficiari de l'assistència jurídica gratuïta en els termes de l'article 20.

Normes referents al règim disciplinari contingudes en la Llei 1/96, de 10 de gener

Finalment, si bé les normes de règim disciplinari estan, així mateix, en les diferents reglamentacions internes dels col·legis d'advocats, cal tenir en compte el que es disposa en els **articles 42 i següents de la Llei 1/96**, de 10 de gener, normes que han de ser respectades en aquestes reglamentacions internes.

En aquest sentit, l'**article 42** estableix que el règim disciplinari dels advocats adscrits als serveis de justícia gratuïta s'ha de regir per les mateixes regles establertes amb caràcter general per exercir la professió, amb les especialitats següents:

1) La **percepció indeguda d'honoraris**, drets o beneficis econòmics ha de tenir sempre la consideració de **falta molt greu**. Sobre aquest tema, s'ha de tenir en compte que l'article 36 de la Llei recull situacions en què l'advocat pot cobrar del client, junt amb el supòsit de desestimació de la sol·licitud de justícia gratuïta, i en aquests casos és imprescindible que, **obtingut el cobrament, els professionals retornin els imports percebuts amb càrrec a les partides pressupostàries de torn d'ofici**.

Article 36. Condemna en costes

3. Quan la sentència que posa fi al procés no conté un pronunciament en costes exprés, i en el plet venç el beneficiari de la justícia gratuïta, aquest ha de pagar les costes causades en la seva defensa sempre que no excedeixin de la tercera part del que s'hi ha obtingut. Si hi excedeixen, s'han de reduir al que importa aquesta tercera part, i s'han d'atendre les diverses partides a prorrata.

4. Quan es reconeix el dret a assistència jurídica gratuïta per a processos en què procedeix la petició de *litis expensae* i aquestes són concedides en resolució ferma a favor de la part que litiga amb el reconeixement del dret a assistència jurídica gratuïta, el lletrat i procurador intervinents poden exigir a aquesta el pagament dels seus honoraris fins a l'import total de la partida aprovada judicialment per a aquest concepte.

2) La imposició de sancions per infraccions greus o molt greus, relacionades amb les actuacions desenvolupades en aplicació del que s'ha establert en aquesta llei, ha de comportar, en tot cas, l'exclusió del professional dels serveis d'assistència jurídica gratuïta.

3) Obert un expedient disciplinari per un col·legi professional com a conseqüència de queixes o denúncies formulades pels usuaris dels serveis d'assistència jurídica gratuïta, i quan la gravetat dels fets denunciats així ho aconselli, es pot acordar la separació cautelar del servei del professional presumptament responsable d'aquests fets, per un període màxim de sis mesos fins que es resolgui l'expedient disciplinari incoat a aquest efecte.

2.5. Finançament del sistema i retribució del professional

Finalment, per concloure amb la justícia gratuïta i el torn d'ofici, ja s'han comentat els principis sobre els quals s'assenta la Llei 1/96, de 10 de gener, d'assistència jurídica, i un d'aquests principis és el del **finançament públic del sistema**.

La normativa es concreta en el capítol V de la indicada Llei, que pot ser resumit en les línies següents:

- L'Administració està l'obligada a pagar el sistema, amb l'obligació consegüent de disposar de dotació pressupostària per a això.
- Les partides pressupostàries han de tenir en compte tant les despeses de la gestió que els col·legis d'advocats es veuen obligats a afrontar com el pagament dels professionals adscrits al servei de justícia gratuïta, per les seves actuacions.
- L'Administració és també la competent per determinar els barems de retribució, si bé amb previ informe dels consells generals dels col·legis professionals (en el cas de Catalunya, l'Administració competent és el Departament de Justícia amb previ informe del Consell dels Il·lustres Col·legis d'Advocats de Catalunya).

En l'àmbit reglamentari, i pel que fa referència a Catalunya, el Decret 252/1996 té també previsió normativa en aquest aspecte, de manera que en el seu article 25 regula el moment i la documentació precisos per justificar l'actuació en relació amb el seu abonament.

2.6. Torn d'ofici i Llei de defensa de la competència

L'aplicació del dret de la competència a les activitats dels col·legis professionals ha estat una qüestió complexa i no està absenta de controvèrsia. La Comissió Nacional dels Mercats i la Competència ha dit, en nombroses resolucions, que la Llei 15/2007, de 3 de juliol, de defensa de la competència és d'aplicació general a tota activitat econòmica sense excepcions.

Alguns expedients sancionadors bastant recents de les autoritats de competència van posar en qüestió la configuració territorial del torn d'ofici al nostre país.

L'any 2015 la Comissió Nacional dels Mercats i la Competència va sancionar el Col·legi d'Advocats de Guadalajara per establir una sèrie de requisits als advocats que pretenien inscriure's en el torn d'ofici en aquesta ciutat —relatius a residència, domicili i experiència professional prèvia— i, també, va sancionar el Consell General de l'Advocacia Espanyola per haver fet recomanacions als col·legis d'advocats sobre els requisits per poder accedir al torn d'ofici. La Comissió Nacional dels Mercats i la Competència va considerar que aquestes conductes comportaven la infracció de l'article 1 de la Llei de defensa de la competència perquè exclouïen els professionals que no complien els requisits esmentats.

El 2017, l'Autoritat Basca de la Competència va sancionar el Col·legi d'Advocats de Biscaia per establir també requisits per accedir al torn d'ofici.

A conseqüència dels recursos presentats per les entitats sancionades, tant l'Audiència Nacional com el Tribunal Superior de Justícia del País Basc van anul·lar les sancions en considerar que no hi ha competència en la prestació del servei d'assistència jurídica gratuïta. El juliol de 2019, la Sala Contenciosa Administrativa del Tribunal Suprem va dictar tres sentències, que confirmaven les resolucions i establien que el servei d'assistència jurídica gratuïta que presten els advocats del torn d'ofici, l'organització del qual pertoca als col·legis d'advocats, no està sotmès a les normes de la competència. El TS assenyala que el servei d'assistència jurídica gratuïta que presten els advocats del torn d'ofici, l'organització del qual pertoca als col·legis d'advocats, no està sotmès a les normes de la competència, ja que no hi ha llibertat de contractació d'un lletrat ni llibertat per fixar els honoraris, ja que és l'Estat qui sufraga els serveis prestats i explica que la naturalesa jurídica de l'activitat de l'assistència jurídica gratuïta és de servei públic de caràcter prestacional. Per això, el Tribunal indica que en aquest cas «no estem davant l'existència d'un mercat en què entren en joc les regles de la lliure competència, que constitueix el pressupost objectiu per poder aplicar la prohibició continguda en l'article 1 de la Llei 15/2007, de 3 de juliol, de defensa de la competència, referida a aquelles conductes que impedeixen, restringeixen o falsegen la competència».

(Sentències del TS, Sala Contenciosa Administrativa, Secció Tercera; Sentència núm. 955/2019 de data 1 de juliol de 2019, Sentència núm. 1010/2019 de data 8 de juliol de 2019 i Sentència núm. 1010/2019 de data 15 de juliol de 2019)

3. Esquema de la llei 1/1996, de 10 de gener, d'assistència jurídica gratuïta

ESQUEMA DE LA LLEI 1/1996 de 10 de gener d'Assistència Jurídica Gratuïta	
Qüestions generals	Àmbit objectiu (Art. 1)
	Àmbit subjectiu (Art. 2)
	Requisits bàsics (Arts. 3 y 4)
	Reconeixement excepcional (Art. 5)
	Contingut material del dret (Art. 6)
	Extensió temporal (Art. 7)
Procediment de reconeixement	Contingut de la sol·licitud (Arts. 12 y 13)
	Presentació de la sol·licitud (Art. 12.2)
	Esmena de deficiències (Art. 14)
	Designacions provisionals (Art. 15)
	Suspensió del curs del procés (Art. 16)
	Resolució per la CAJG (Arts. 17 y 18)
	Impugnació de la resolució (Art. 20)
	Revocació del dret (Art. 19)
Requeriment de designació d'advocat i procurador (Art. 21)	

4. Punts importants a recordar

Efectes del reconeixement en la persona beneficiària. Art. 21 bis LAJG

Té dret a instar la designació de nous professionals mitjançant sol·licitud degudament justificada, que no suspèn la designació dels professionals que té designats.

Efectes de la condemna en costes (art. 36 LAJG):

- Sentència favorable al beneficiari, amb condemna en costes a la part contrària: l'advocat d'ofici ha de cobrar els honoraris d'aquesta.
- Si el beneficiari de la justícia gratuïta resulta condemnat en costes, ha d'abonar-les si ve a millor fortuna en el termini de tres anys.
- Sentència favorable al beneficiari però sense costes: ha de pagar les costes causades en la seva defensa sempre que no excedeixin de la tercera part del que hagi obtingut.

La llei d'assistència jurídica gratuïta i els advocats designats

Article 27 LAJG

Els advocats d'ofici ha de desenvolupar la seva activitat amb llibertat i independència de criteri, amb subjecció a les normes deontològiques i a les normes que disciplinen el funcionament dels serveis col·legials de justícia gratuïta.

El reconeixement del dret a l'assistència jurídica gratuïta comporta la designació d'advocat i, quan calgui, de procurador d'ofici.

En cap cas poden actuar simultàniament un advocat d'ofici i un procurador triat lliurement, o viceversa, **tret que el professional de lliure elecció renunciï per escrit a percebre els seus honoraris o drets davant el titular del dret a l'assistència jurídica gratuïta i davant el col·legi en què estigui inscrit.**

Article 28 LAJG

Els qui tinguin dret a l'assistència jurídica gratuïta en els termes previstos en aquesta llei **poden**, no obstant el que es preveu en l'article anterior, **renunciar expressament a la designació d'advocat i procurador d'ofici, i nomenar lliurement professionals de la seva confiança. Aquest punt ha de constar expressament en la sol·licitud i aquesta renúncia afecta simultàniament l'advocat i el procurador.**

La **renúncia posterior a la designació**, que, així mateix, ha d'afectar simultàniament l'advocat i el procurador designats d'ofici, ha de ser comunicada expressament a la Comissió d'Assistència Jurídica Gratuïta i als corresponents col·legis professionals, i no implica perdre les altres prestacions reconegudes en la concessió del dret d'assistència jurídica gratuïta.

És possible la renúncia abans i després de la designació.

La **renúncia impedeix que després es puguin nomenar d'ofici en el mateix procediment.**

No s'ha de confondre la renúncia amb la possibilitat prevista en l'article 21 bis.

Article 31 LAJG

Els advocats i procuradors designats **han d'exercir les funcions** d'assistència i representació de manera real i efectiva **fins a terminar el procés en la instància judicial** de què es tracti, i **si s'escau l'execució de les sentències, si les actuacions processals en aquesta es produeixen dins dels dos anys següents a la resolució judicial** dictada en la instància, sense perjudici de l'efecte de les causes de renúncia o excusa que estan previstes en la Llei.

Els advocats designats poden **excusar-se de la defensa solament en l'ordre penal. Per a això ha de concórrer un motiu personal i just**, que ha de ser apreciat pels degans dels col·legis.

Article 32 a 35 LAJG

Quan l'advocat designat per a un procés consideri insostenible la pretensió que es pretén fer valer, ha de comunicar-ho a la Comissió d'Assistència Jurídica Gratuïta dins dels quinze dies següents a la seva designació, exposant els motius jurídics en què fonamenta la decisió. Transcorregut aquest termini sense que es produeixi aquesta comunicació, o sense que l'advocat demani la interrupció per falta de la documentació necessària per avaluar la pretensió, aquest queda obligat a assumir la defensa.

La defensa de l'investigat, acusat o condemnat en l'ordre penal és obligatòria, i no cal al·legar insostenibilitat de la pretensió.

Exercicis d'autoavaluació

1. L'advocat del torn d'ofici designat en un tema judicial penal, havent recaigut sentència condemnatòria en el jutjat penal, considera indefensable la defensa del ciutadà, condemnat. En aquest cas, l'informe d'insostenibilitat de la pretensió s'ha de presentar:

- a) En el Col·legi d'Advocats en el termini de quinze dies a la designació.
- b) En el jutjat penal en el termini de sis dies.
- c) En la Comissió d'Assistència Jurídica Gratuïta en el termini de quinze dies a la designació.
- d) En temes penals no és possible presentar informe d'insostenibilitat.

2. Una associació, inscrita en el Registre d'Associacions i declarada d'utilitat pública, és demandada i ha de contestar una demanda de judici ordinari. Per a això sol·licita el benefici d'assistència jurídica gratuïta:

- a) Se li designa immediatament advocat i procurador d'ofici per ser una associació declarada d'utilitat pública.
- b) Se li designa immediatament advocat i procurador d'ofici per ser una associació degudament inscrita.
- c) És possible tramitar-la i ha d'acreditar que el resultat comptable de l'entitat en còmput anual és inferior a la quantitat equivalent al triple de l'IPREM en còmput anual.

3. La senyora Laura acudeix al Col·legi d'Advocats perquè vol sol·licitar advocat d'ofici per presentar recurs d'apel·lació per recórrer una sentència de procediment ordinari, quan en el procediment en primera instància va ser assistida per un advocat particular:

- a) Se l'informarà que ja no pot tenir dret a l'assistència jurídica gratuïta per no haver-ho sol·licitat en primera instància.
- b) Se l'informarà que ha d'acreditar que les circumstàncies i condicions precises van sobrevenir en el curs de la primera instància o amb posterioritat.
- c) Caldrà informar-la que un advocat particular haurà de continuar en la defensa dels seus interessos.
- d) Se li facilitarà la sol·licitud i se li informarà sobre la documentació que ha d'aportar.

4. Paula, advocada del torn d'ofici, és designada en un assumpte civil en segon lloc després que hi ha hagut un tràmit d'insostenibilitat plantejat per l'advocat designat en primer lloc:

- a) Pot presentar informe d'insostenibilitat davant la Comissió d'Assistència Jurídica en el termini de quinze dies.
- b) La defensa de l'assumpte per a Laura és obligatòria, i no pot presentar informe d'insostenibilitat.
- c) Pot presentar informe d'insostenibilitat davant la Comissió d'Assistència Jurídica en el termini de sis dies.
- d) Pot presentar informe d'insostenibilitat davant la Junta de Govern del seu Col·legi d'Advocats en el termini de quinze dies.

5. Els requisits d'ingressos econòmics generals per obtenir la justícia gratuïta d'una parella casada amb dos fills menors són:

- a) No superar, la parella, el doble i mig del salari mínim interprofessional, computat en brut.
- b) No superar, cada membre de la parella, el doble de l'indicador públic de renda d'efectes múltiples, computat en brut.
- c) No superar, cada membre de la parella, el doble i mig del salari mínim interprofessional, computat en brut.
- d) No superar, la parella, el triple de l'indicador públic de renda d'efectes múltiples, computat en brut.

6. Si una persona que no ha litigat en primera instància amb justícia gratuïta ha estat condemnada en costes i se li reconeix el benefici per a la segona instància per circumstàncies sobrevingudes:

- a) Ha de pagar les costes imposades, ja que el reconeixement del dret de justícia gratuïta no té caràcter retroactiu.
- b) No ha de pagar les costes imposades, ja que el reconeixement del dret de justícia gratuïta té caràcter retroactiu.
- c) Com que no va sol·licitar el reconeixement del dret de justícia gratuïta en primera instància, no se li pot reconèixer per a segona instància.
- d) Les respostes c) i d) són correctes.

7. Llúcia acudeix al Col·legi d'Advocats perquè vol sol·licitar advocat d'ofici per presentar recurs d'apel·lació per recórrer una sentència de procediment ordinari, quan en el procediment de primera instància va ser assistida per advocat del torn d'ofici, ja que se li va concedir el benefici de justícia gratuïta:

- a) Se l'informarà que haurà de presentar nova sol·licitud i documentació.
- b) Caldrà informar-la que el lletrat d'ofici que ja té designat haurà de continuar en la defensa dels seus interessos.
- c) Se l'informarà que haurà d'acreditar que va esdevenir a pitjor fortuna durant la primera instància.
- d) Se l'informarà que no pot obtenir el reconeixement de justícia gratuïta.

8. Quan l'actor o el demandat pretenguin el reconeixement del dret a l'assistència jurídica gratuïta en la segona instància, sense haver-ho sol·licitat en la primera:

- a) No se'ls podrà reconèixer el dret a l'assistència jurídica gratuïta perquè no és possible fer-ho una vegada presentada la demanda o formulada la contestació.
- b) No procedirà presentar la sol·licitud del dret a l'assistència jurídica gratuïta, ja que ho fan amb posterioritat a la demanda o contestació.
- c) Hauran d'acreditar davant la Comissió d'Assistència Jurídica Gratuïta que les circumstàncies i condicions precises van sobrevenir en el curs de la primera instància o amb posterioritat.
- d) Serà necessari que la competència per al coneixement del recurs de la segona instància correspongui a un òrgan judicial la seu del qual sigui en una localitat diferent.

9. Es pot concedir el reconeixement del dret a l'assistència jurídica gratuïta quan tant el lletrat com el procurador són de lliure elecció i el sol·licitant reuneix els requisits econòmics exigits per a aquesta concessió?:

- a) Sí, sempre que algun dels professionals, advocat o procurador, renunciï a percebre els seus honoraris o drets.
- b) No, perquè la concessió del dret de justícia gratuïta inclou la designació de lletrat i procurador d'ofici.
- c) Sí, però el sol·licitant haurà de fer constar expressament en la seva sol·licitud que renuncia a la designació d'advocat i procurador d'ofici.

10. Obert un expedient disciplinari per un col·legi professional com a conseqüència de queixes o denúncies formulades pels usuaris dels serveis d'assistència jurídica gratuïta:

- a) S'ha d'acordar immediatament la separació cautelar del servei del professional presumptament responsable d'aquests fets fins que es resolgui l'expedient disciplinari incoat a aquest efecte.
- b) Es pot acordar la separació cautelar del servei del professional presumptament responsable dels fets per un període màxim de tres mesos fins que es resolgui l'expedient disciplinari incoat a aquest efecte quan la gravetat dels fets denunciats així ho aconselli.

c) Es pot acordar la separació cautelar del servei del professional presumptament responsable dels fets per un període màxim de sis mesos fins que es resolgui l'expedient disciplinari incoat a aquest efecte quan la gravetat dels fets denunciats així ho aconselli.

d) S'ha d'acordar immediatament la separació cautelar del servei del professional presumptament responsable d'aquests fets fins que es resolgui l'expedient disciplinari incoat a aquest efecte per un període màxim de sis mesos.

Solucionari

Exercicis d'autoavaluació

1) d

2) c

3) b

4) b

5) d

6) a

7) b

8) c

9) c

10) c